

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ**N U T A R I M A S**
DĖL LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2006 METŲ PROGRAMOS

2006 m. gruodžio 8 d. Nr. 1230
Vilnius

Vadovaudamasi 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2005 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1055/2005 (OL 2005 L 174, p. 1), 7 straipsnyje nustatyta daugiašalės Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros procedūra, kurios pagrindinės priemonės yra stabilumo ir konvergencijos programos, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a :

1. Pritarti Lietuvos konvergencijos 2006 metų programai (pridedama).
2. Pavesti Finansų ministerijai pateikti Europos Komisijai Lietuvos konvergencijos 2006 metų programą.

MINISTRAS PIRMININKAS

GEDIMINAS KIRKILAS

FINANSŲ MINISTRAS

ZIGMANTAS BALČYTIS

PRITARTA

Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2006 m. gruodžio 8 d. nutarimu Nr. 1230

LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2006 METŲ PROGRAMA

I. FINANSŲ POLITIKOS APŽVALGA

1. Sparti realioji Lietuvos konvergencija – suartėjimas su aukštu Ekonominės ir pinigų sąjungos valstybių produktyvumo ir gyvenimo lygiu – yra ekonominės politikos paskirtis. Lietuvos konvergencijos 2006 metų programa (toliau vadinama – ši Programa) projektuoja ekonominę politiką, kuri suformuota šiuo metu Lietuvos Respublikos Seimui pateiktuose biudžetų projektuose.

2. Visa reformų programa orientuota į šio tikslo įgyvendinimo priemonių kūrimą vidutinės trukmės laikotarpiu. Tai būtų:

- 2.1. sparti bei tolygi realioji konvergencija ir stabili makroekonominė aplinka;
- 2.2. palankios verslo plėtros sąlygos ir sėkmingai įgyvendintos struktūrinės reformos;
- 2.3. skaidrus valstybės valdymas ir politinis sutarimas dėl vykdytinų reformų;
- 2.4. stabili ir prognozuojama teisinė aplinka;
- 2.5. paklausos poveikio kainoms valdymas.

3. Šioje Programoje Lietuva įsipareigojo siekti vykdyti ekonominę politiką, užtikrinančią kainų ir valdžios sektoriaus finansų stabilumą, kad išliktų tvirtas pasitikėjimas Valiutų valdybos principų tęstinumu Lietuvoje ir būtų sėkmingai dalyvaujama valiutų kursų mechanizme II (toliau vadinama – VKM II).

4. Šioje Programoje apžvelgiami pastarųjų metų ekonominiai pokyčiai Lietuvoje, planuojama ekonominė politika vidutinės trukmės laikotarpiu, įvertinami rizikos veiksniai, valdžios sektoriaus finansų kokybė ir Lietuvos pasirengimas įveikti visuomenės senėjimo padarinius, taip pat apžvelgiamos planuojamos struktūrinės reformos, darančios esminį finansinį poveikį.

5. Šioje Programoje išnagrinėtos ir įvertintos aplinkos prielaidos pasiekti deklaruojamus ekonominės politikos tikslus. Lietuvos ūkio plėtros projekcijos grįstos prielaida, kad nagrinėjamu laikotarpiu išorinė ekonominė Lietuvos aplinka iš esmės išliks stabili, o kredito paklausa bus grindžiama išsamiais žiniomis pagrįstais racionaliais sprendimais, todėl ūkis išvengs „perkaitimo“ ir susijusios su tuo korekcijos. Remtasi prielaidomis, kuriomis naudojosi Europos Komisija. Šios Programos nuostatą laikytis fiskalinės drausmės įteisino 2005 metų birželio mėnesį vienbalsiai Europos Sąjungos (ES) Tarybos sugriežtinti Stabilumo ir augimo pakto reikalavimai fiskalinei politikai, pagal kuriuos euro zonos narės ir VKM II dalyviai turi kasmet mažinti struktūrinį fiskalinį deficitą apie 0,5 procento bendrojo vidaus produkto (toliau vadinama – BVP) tol, kol bus pasiektas vidutinės trukmės tikslas (toliau vadinama – VTT). Aiškus ES reglamentų reikalavimas laikytis griežtos fiskalinės politikos teisiškai įpareigoja mažinti fiskalinį deficitą. Lietuva diskutuoja dėl Stabilumo ir augimo pakto fiskalinės drausmės nuostatų institucionalizavimo: deramasi dėl atitinkamo parlamentinių partijų susitarimo.

6. Nacionalinės valiutos kursas, fiksuotas euro atžvilgiu pagal Valiutų valdybos principus, užtikrina, kad vidutinė daugiametė infliacija išliks artima euro zonos infliacijai. Po infliacijos paspartėjimo 2006–2007 metų laikotarpiu, stabilizavusis naftos bei gamtinių dujų kainoms ir suderinus akcizus pagal ES normas, Lietuvos infliacija ilgainiui vėl priartės prie euro zonos lygio.

7. Lietuvoje ir toliau išlieka sparti eksporto ir investicijų plėtra, sparčiausiai iš visų ES valstybių mažėjo nedarbas. Per pastaruosius penkerius metus (nuo 2001 metų II ketvirčio iki 2006 metų II ketvirčio) užimtųjų padaugėjo 9,4 procento. Sparčiai didėjančios investicijos užtikrins ilgalaikį Lietuvos konkurencingumą, o trumpuoju laikotarpiu padidins investicinių prekių importą, einamosios sąskaitos deficitą (toliau vadinama – ESD).

8. Lietuva sieks kuo greičiau prisijungti prie euro zonos. Turimais duomenimis, palankiausias laikotarpis Lietuvai įstoti į euro zoną prasideda 2010 metais.

9. Įgyvendinant šią Programą, toliau bus siekiama įgyvendinti 2004 metų Lietuvos konvergencijos programoje iškeltą fiskalinės politikos uždavinį – valdyti paklausos pokyčių poveikį ūkiui. Numatoma, kad ateityje atnaujinant šią Programą bus pateikiamos konkrečios papildomos priemonės ūkio „perkaitimui“ išvengti ir fiskalinei rizikai valdyti.

10. Spartus paklausos didėjimas fiksuoto lito kurso sąlygomis padidino importą ir ESD. Taigi, siekiant užtikrinti nenutrūkstamas užsienio kapitalo įplaukas, būtina toliau gerinti verslo ir investavimo sąlygas, maksimaliai remti investicijas, skatinamas įstatymų nustatytais būdais, ir sukurti ypač geras sąlygas plyno lauko investicijoms, išsaugoti rinkos dalyvių pasitikėjimą Lietuvos siekiu įstoti į euro zoną tęstinumu.

Kadangi reikia vykdyti produktyvumą ir ilgalaikį valdžios finansų tvarumą užtikrinančias struktūrines reformas, o bendrasis vidaus produktas (toliau vadinama – BVP) didėja sparčiai ir skolos lygis šiuo metu yra žemas, 2008 metų vidutinės trukmės tikslas – pasiekti, kad struktūrinis deficitas būtų mažesnis už 1 procentą BVP. Vėlesnių laikotarpių VTT bus griežtinamas atsižvelgiant į ES Komisijos skaičiavimus, rodančius, kad nesugriežtinus fiskalinės politikos planų valdžios sektoriaus skola 2050 metais priartėtų prie 77 procentų BVP. ES Komisijos 2006 metų skaičiavimais, Lietuvos pirminis struktūrinis perteklius vidutinės trukmės laikotarpiu turėtų pasiekti apie 1,9 procento BVP, kad nepaisant visuomenės senėjimo 2030–2050 metais būtų suteiktos tvirtos socialinės garantijos pensininkams ir išlaikytas euro zonai būtinas ilgalaikis valdžios finansų stabilumas. Taigi, baigus pagrindines struktūrines reformas, atsižvelgiant į ekonomikos ciklo VTT, vėl bus subalansuotas arba perteklinis biudžetas.

11. Šiuo metu Lietuvos galimybes planuoti mažesnę nei 1 procento BVP fiskalinį deficitą riboja laikini biudžeto sunkumai, kilę dėl mokesčių mažinimo. Kadangi nuosekliai laikomasi griežtos fiskalinės drausmės, einamosios Lietuvos valdžios išlaidos išliks mažiausios ES. Valdžios išlaidų dalį iš BVP šiek tiek padidins Valstybės investicijų programa ir gausėjanti ES investicinė parama. Fiskalinė drausmė bus išlaikyta vidutinės trukmės laikotarpiu nedidinant einamųjų valdžios išlaidų dalies iš BVP ir padidinant socialinių išlaidų dalį, t.y. išlaikant ją didesnę kaip 9 procentai BVP. Sėkmingai įgyvendinama pensijų reforma leis pasirengti sumažinti valstybės skolą ilgalaikėje perspektyvoje ir skatins privačius asmenis pačius kaupti papildomai senatvės pensijai. 2008 metais pensijų reformai skirtos mokestinės pajamos sudarys apie 0,7 procento BVP. Gyventojų pajamų mokesčio tarifo sumažinimas, sąlygojantis kapitalo ir darbo disbalanso mažinimą, leis sėkmingiau įgyvendinti Lisabonos strategijos tikslus darbo rinkoje, padidinti užimtumą ir potencialų BVP, sušvelnins visuomenės senėjimo padarinius valdžios finansams. Nors mokesčių reforma padidins potencialų BVP, įgyvendinti Stabilumo ir augimo pakto reglamentų reikalavimus – išvengti neigiamo poveikio fiskaliniam deficitui ir ūkio ciklui – bus galima tik gaunant laikinų papildomų mokestinių pajamų.

12. Pagal griežtus Stabilumo ir augimo pakto reglamentus įgyvendinama fiskalinė politika leis nuosekliai mažinti valdžios skolą, kol valdžios finansai taps pajėgūs užtikrinti tvarų įsipareigojimų pagal Maastrichto sutartį vykdymą, neatsisakant tvirtų socialinių garantijų, kai šio šimtmečio trečiajame dešimtmetyje sparčiai gausės pensininkų, o dirbančių asmenų mažės dėl menko gimstamumo ir didelės emigracijos.

II. EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

Projekcijų prielaidos

13. Lietuvos ekonominių rodiklių projekcijos grindžiamos pastaruoju metu susiformavusiomis ūkio raidos tendencijomis ir ekonominės plėtros prielaidomis.

Ekonominių rodiklių projekcijos pagrįstos prielaida, kad Lietuvos Respublikos Seimas, priimdamas įstatymus, reglamentuojančius valdžios sektoriaus išlaidas ir mokesčių tarifus, atsižvelgs į Stabilumo ir augimo pakto pagrindines nuostatas ir įteisins priemones iki 2008 metų pabaigos stabilizuoti infliacijai, kad ji sudarytų mažiau kaip 3 procentus. Tai užtikrintų parlamentinių partijų susitarimas dėl fiskalinės drausmės.

Darome prielaidą, kad Tarptautinio valiutos fondo (TVF) konsultacijų išankstinės išvados apie kaimyninių šalių ūkį pagelbės joms laiku įgyvendinti ekonominės politikos priemones, leidžiančias išvengti jų ūkio perkaitimo, ir sudarys Lietuvai palankias išorines tolygios plėtros sąlygas.

Pagrindinės išorinės ekonominės aplinkos prielaidos, vykdant ES fiskalinės priežiūros procedūrą ir siekiant užtikrinti galimybę palyginti šalių ekonominių rodiklių projekcijas, atitinka Europos Komisijos skelbtas išorinės aplinkos prielaidas.

1 lentelė. Pagrindinės prielaidos

Rodiklio pavadinimas	2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
Trumpalaikės palūkanų normos	2,3	3,7	3,7	3,3	3,5
Ilgalaikės palūkanų normos	3,6	4,1	4,1	4,2	4,2
JAV dolerio/euro keitimo kursas (euro zona ir VKM II valstybės)	1,24	1,25	1,27	1,27	1,27
Nominalus efektyvus valiutų keitimo kursas	-0,8	0,0	0,0	0,0	0,0
vidutinis metinis keitimo kursas euro atžvilgiu (valstybėms, kurios nėra euro zonos arba VKM II narės)	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Pasaulio šalių (be ES-25) BVP didėjimas	5,1	5,7	5,2	5,2	5,2
ES-25 BVP didėjimas	1,7	2,8	2,4	2,4	2,4
Pagrindinių eksporto rinkų plėtra	1,7	2,8	2,4	2,4	2,4
Pasaulio importas (išskyrus ES)	8,8	9,1	8,3	7,9	7,9
Naftos kainos (brent, JAV doleriais už barelį)	55,2	65,6	66,3	68,0	68,0

Šaltiniai: Finansų ministerija, Europos Komisija.

BVP augimo projekcijoms ypač svarbios komercinių bankų dažnai ir radikaliai keičiamos kreditų augimo projekcijos. Prielaidos dėl kredito prieaugio atitinka komercinių bankų projekcijas. 2006 metų kredito prieaugis 2–3 procentiniais punktais BVP viršys 2005 metų lygį, o 2007 metais kredito prieaugis tokia pat apimtimi pradės mažėti. Prielaidų dėl kredito prieaugio pasikeitimas paspartino 2006 metų BVP augimą, o 2007 metų augimas, atsižvelgiant į papildomą augimo stimulą dėl tikėtina normalaus derliaus žemės ūkyje, tik nedaug viršys potencialų. Daroma prielaida, kad kreditų prieaugis sparčiau lėtėti pradės 2008–2009 metais ir tada prasidės natūralus ciklinis BVP augimo lėtėjimas, padidės nominalus fiskalinis deficitas.

Globalizacijos skatinama konkurencija ir galimi nekilnojamojo turto kainų pokyčiai nedarys poveikio realiai gamybos apimčiai tik tuo atveju, jeigu darbo jėga sugebės lanksčiai persiorientuoti iš vieno ekonomikos sektoriaus į kitą. Darbo rinkos lankstumas gali būti pasiektas darbo užmokesčio sąskaita: vidutinės trukmės laikotarpiu dėl globalizacijos suintensyvėjusi konkurencija ir įvairuojantis kredito kitimo ciklas tam tikruose sektoriuose gali ne tik sulėtinti darbo užmokesčio didėjimą, bet ir jį mažinti. Darbo rinkos lankstumo prielaida užtikrina, kad spartus vidutinio darbo

užmokesčio didėjimas suderintas su galimais Lietuvos ūkio sektorių plėtros netolygumais. Neišsipildžius darbo jėgos lankstumo prielaidai, sumažėtų užimtumas ir lėtėtų BVP realus augimas.

Spartus vidutinės trukmės augimas labai priklauso nuo prielaidos, kad verslininkai sugebės išpildyti finansų rinkų lūkesčius, jog Lietuvos produktyvumas sparčiai ir tvariai artės prie Europos vidutinių dydžių, ir išlaikyti pelnus sparčiai didėjančio darbo užmokesčio sąlygomis.

Jeigu kredito prieaugis 2006 metais viršys 15 procentų BVP, prielaidos dėl ES paramos panaudojimo apimties tampa antraeilės. 2006–2009 metų laikotarpiu BVP augimą ES struktūrinių fondų ir kitos ES finansinės paramos lėšų panaudojimas veiks silpniau nei kredito prieaugio apimties kitimas. Tai, kad ES paramos panaudojimo apimtis neatitiks planų, gali tik šiek tiek pakeisti atitinkamų metų BVP augimą.

Lietuva vidutinės trukmės laikotarpiu išlaikys sparčią ekonomikos plėtrą: 2006 metais BVP gali augti 7,8, o 2007 metais – 6,3 procento. 2006–2007 metų augimas iš esmės nepakeis infliacinio BVP atotrūkio nuo BVP potencialo. Daroma prielaida, kad laiku įgyvendinus paklausos valdymo priemones infliacinis BVP atotrūkis nuo potencialo pradės sparčiai mažėti 2008 metais. 2008 metais BVP augtų 5,3, o 2009 metais – 4,5 procento. Ankstyva ir valdoma BVP augimo tempų korekcija užtikrintų spartų ir tvarų 6 procentų vidutinį augimą vėlesniais metais.

Jeigu ekonomikai plėtojantis šios prielaidos neišsipildytų, 2006–2009 metų ekonominių rodiklių projekcijos arba projekcijų perspektyva būtų atitinkamai keičiamos. Tikėtina, kad ekonominių rodiklių projekcijos bus keičiamos, jeigu komerciniai bankai keis paskolų išdavimo planus.

Pinigų ir valiutos kurso politika

14. Fiksuoto valiutos kurso sistemos taikymas pagal valiutų valdybos principus buvo svarbus stabilios makroekonominės plėtros veiksnys. Tai stabilizavo rinkos dalyvių infliacijos lūkesčius, mažino šalies ir valiutos rizikos premijas, didino pasitikėjimą šalies ekonomine politika, spartino nominalią ir realią konvergenciją. Sėkmingai taikyti fiksuoto lito kurso strategiją leidžia Lietuvos ekonomikos bruožai: ekonomikos atvirumas; stabilaus valiutos kurso svarba kainų lygiui; santykinis kainų ir darbo užmokesčio lankstumas.

Vykdydama vienašališką įsipareigojimą išlaikyti fiksuotą valiutos kurso režimą ir stabilų euro atžvilgiu nacionalinės valiutos kursą, Lietuva VKM II dalyvauja nuo 2004 m. birželio 28 dienos.

15. Lietuvos ekonominės politikos siekis – kuo greičiau įsivesti eurą.

Taigi Lietuvos pinigų ir valiutų kurso politikos tikslai išlieka tie patys. Lietuva dalyvauja VKM II, išlaikydama griežtai fiksuotą lito kursą euro atžvilgiu anksčiau nustatytu santykiu, ir siekia prisijungti prie euro zonos, kai tik atitiks ekonominius konvergencijos kriterijus.

2 lentelė. Palūkanų normos 1996–2006 metais (procentais)

Rodiklio pavadinimas	1996 metai s	1997 metai s	1998 metai s	1999 metai s	2000 metai s	2001 metai s	2002 metai s	2003 metai s	2004 metai s	2005 metai s	2006 metų rugpjūtis**
Bankų paskolų litais vidutinės palūkanos	21,3	13,9	12	13	11,9	9,3	6,6	5,8	5,7	5,2	5,0

Rodiklio pavadinimas	1996 metai s	1997 metai s	1998 metai s	1999 metai s	2000 metai s	2001 metai s	2002 metai s	2003 metai s	2004 metai s	2005 metai s	2006 metų rugpjūtis**
Indėlių bankuose litais vidutinės palūkanos*	13,8	8,2	6,7	7,7	7,3	5,3	3,2	2,5	2,3	2,5	2,7

Šaltinis – Lietuvos bankas.

*Vidutinės priimtų indėlių, kurių terminas – ilgiau kaip mėnuo, palūkanų normos.

**Palūkanų normos pagal pasikeitusią PFI metodiką.

3 lentelė. Lietuvos Respublikos euroobligacijų eurai interpoliuotas pelningumas, jo ir bazinio euro pelningumo skirtumas* (laikotarpio pabaigoje)

	Terminas iki išpirkimo									
	1 metai		2 metai		3 metai		5 metai		10 metų	
	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas
2001 metų gruodis	–	–	5	+1,3	5,3	+1,4	5,6	+1,2	–	–
2002 metų gruodis	2,9	+0,3	3,2	+0,5	3,5	+0,6	4,2	+0,8	5,1	+0,9
2003 metų gruodis	2,5	+0,3	2,9	+0,3	3,2	+0,4	3,9	+0,3	4,8	+0,5
2004 metų gruodis	2,2	-0,1	2,5	+0,0	2,8	+0,1	3,2	+0,1	4,0	+0,3
2005 metų gruodis	2,8	+0,1	2,9	+0,0	3,0	+0,0	3,2	+0,1	3,5	+0,2
2006 metų birželis	3,6	+0,2	3,7	+0,1	3,8	+0,1	4,0	+0,1	4,4	+0,3

Šaltiniai: Lietuvos bankas, Naujienų agentūra „Bloomberg“.

*Pelningumas (procentais) išreikštas antrinėje rinkoje skelbiamų pirkimo ir pardavimo kainų vidurkiu, pelningumo skirtumai – procentiniais punktais. Lietuvos Respublikos euroobligacijų pelningumas apskaičiuotas pagal faktines pelningumo kreives.

4 lentelė. Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių (toliau vadinama – VVP) pelningumas, jo ir Lietuvos Respublikos euroobligacijų eurai interpoliuoto pelningumo skirtumas* (laikotarpio pabaigoje)

	Terminas iki išpirkimo									
	1 metai		2 metai		3 metai		5 metai		10 metų	
	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas	pelningumas	skirtumas
2001 metų gruodis	4,8	–	5,4	+0,4	5,7	+0,4	6	+0,3	–	–
2002 metų gruodis	3,2	+0,2	3,8	+0,6	4	+0,5	4,7	+0,5	5,2	+0,1

2003 metų gruodis	2,3	-0,2	3,4	+0,5	3,7	+0,5	4,1	+0,3	4,9	+0,1
2004 metų gruodis	2,3	+0,1	2,4	-0,1	2,7	-0,1	3,2	-0,0	4,2	+0,2
2005 metų gruodis	2,7	-0,1	2,9	-0,0	3,0	+0,0	3,2	+0,1	3,5	+0,1
2006 metų birželis	3,3	-0,3	3,6	-0,1	3,8	+0,0	4,0	-0,0	4,4	+0,0

Šaltiniai: Lietuvos bankas, Naujienų agentūra „Bloomberg“.

*Pelningumas (procentais) išreikštas antrinėje rinkoje skelbiamų pirkimo ir pardavimo kainų vidurkiu, pelningumo skirtumai – procentiniais punktais. Lietuvos Respublikos euroobligacijų pelningumas apskaičiuotas pagal faktines pelningumo kreives.

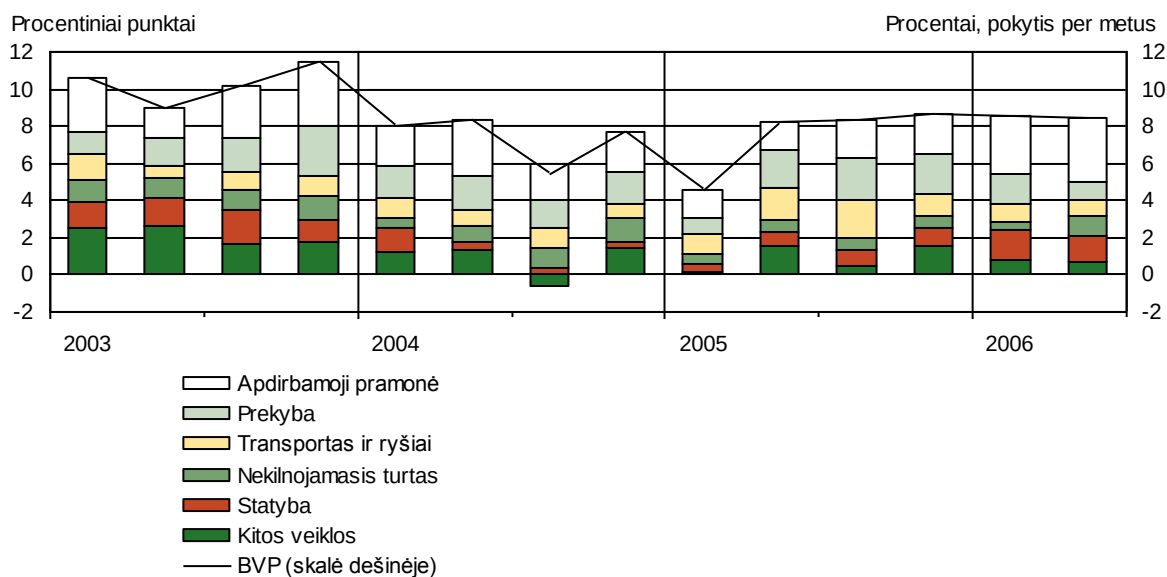
Ūkio ciklas ir vidutinės trukmės makroekonominis scenarijus

Prekių ir paslaugų rinkos

16. Pastaraisiais metais šalies ūkis augo labai sparčiai: 2005 metais realusis BVP padidėjo 7,6 procento, o 2006 metų I pusmetį netgi viršijo 8 procentus. Pagrindinis ūkio plėtros veiksnys – vidaus paklausa, skatinama intensyvaus skolinimosi ir sparčiai didėjančių nominalių pajamų, tačiau gana palankūs grynojo eksporto pokyčiai rodo ir neblogą šalies gamintojų išorinį konkurencingumą. Nepaisant nuosaikiai kylančių palūkanų normų, didėjančio darbo jėgos stygiaus, ekonomikos augimas pastaraisiais ketvirčiais nesulėtėjo. Teigiamas faktinio BVP atotrūkis nuo potencialaus kelia tam tikrą susirūpinimą – didėja įtampa darbo rinkoje, vidaus paklausa vis labiau veikia kainas ir ESD. Vis dėlto tikimasi, kad labai spartus vidaus paklausos augimas turėtų sulėtėti, bankų paskolų augimo tempams (regis, gana inertiškiems) ėmus labiau reaguoti į vis griežtinamą Europos centrinio banko (toliau vadinama – ECB) pinigų politiką ir padidėjusias nekilnojamojo turto kainas Lietuvoje.

Labiausiai BVP augimą skatino didėjančios namų ūkių vartojimo išlaidos. Sąlygos joms didėti buvo itin palankios: labai sparčiai didėjo darbo užmokestis (kuris didės ir sumažinus gyventojų pajamų mokestį), nuosaikiai augo užimtumas, populiarėjo vartojamosios paskolos, o vartotojų lūkesčiai buvo itin optimistiški. Realiosios valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos, Lietuvos Respublikos Vyriausybei vykdančią labiau suderintą išlaidų politiką ir mažėjant viešojo sektoriaus darbuotojų, didėjo nuosaikiai.

1 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)

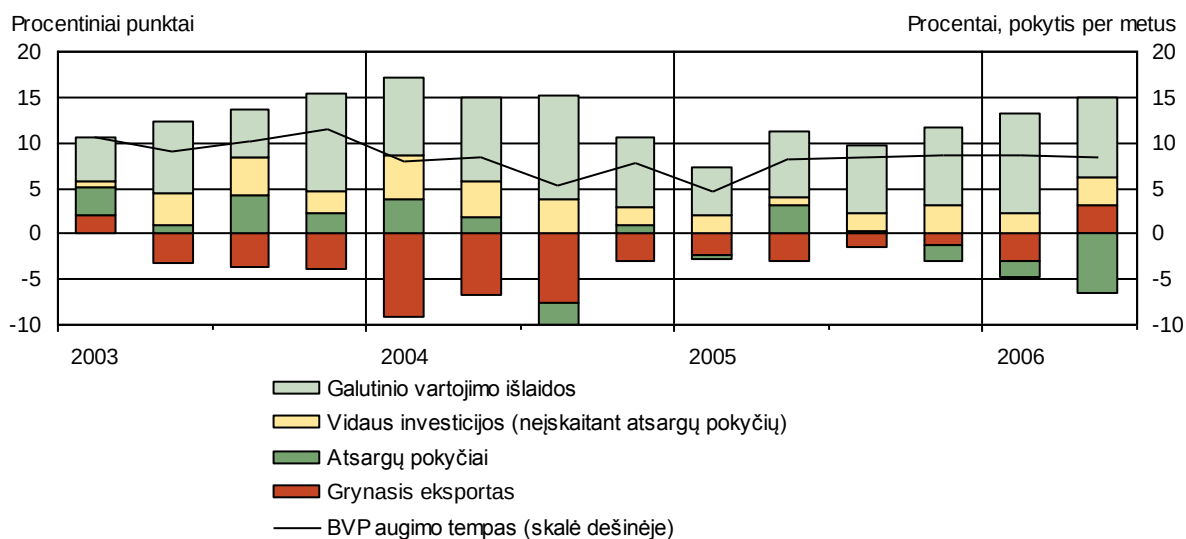
Šaltiniai: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau vadinama – Statistikos departamentas) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Vis dar labai mažos palūkanų normos ir nuolat didėjantis bendras šalies įmonių pelningumas lėmė, kad investicijos į bendrąjį pagrindinį kapitalą ir toliau sparčiai gausėjo, nors augimo tempai kur kas lėtesni negu prieš keletą metų (daugiausia dėl palyginimo bazės efekto). Esant didelei vidaus paklausai ir stingant darbo jėgos, investicijų poveikis tvariam šalies ūkio augimui ypač svarbus – jos turėtų užtikrinti ūkio ekonominio potencialo didėjimą ir padėtų išvengti ekonomikos perkaitimo. Vis dėlto pažymėtina, kad pastaruoju metu vyrauja investicijos į pastatus ir statinius, o ne į įrenginius ir kitas gamybos priemones. Efektyvias investicijas siekiama skatinti skiriant ES struktūrinių fondų paramą.

Užsienio prekybos mastas toliau sparčiai didėjo, tai lėmė palankios užsienio aplinkos sąlygos ir didelė vidaus paklausa. 2006 metų II ketvirtį realiojo grynojo eksporto poveikis realiojo BVP augimui po ilgos pertraukos tapo teigiamas. Sparčiai augantis nominalusis eksportas rodo, kad Lietuvos gamintojų konkurencingumas, didėjant žaliavų kainoms ir darbo jėgos paklausai rinkoje, kol kas nesumažėjo. Kita vertus, galimą konkurencingumo sumažėjimą iš dalies kompensuoja ES skirtos eksporto į ne ES šalis subsidijos.

Džiugina tai, kad ūkis auga gana darniai, t.y. didėja visų svarbiausių ekonominės veiklos sričių aktyvumas. Beveik visos privataus sektoriaus ekonominės veiklos sritys ir toliau plėtojamos tik didelės vidaus paklausos sąlygomis. Palankios išorės aplinkos sąlygos taip pat lemia spartų į eksportą orientuotų ūkio šakų augimą. Didelės biudžeto įplaukos dėl bendro ekonominio pakilimo sudarė geras sąlygas augti valstybės lėšomis finansuojamų veiklos sričių aktyvumui. Apdirbamoji pramonė ir toliau ūkio augimo pagrindas, sparčiai auga chemijos pramonės, trąšų gamybos, baldų, maisto pramonės reali pardavimo apimtis, o su sunkumais ar gana neapibrėžtomis perspektyvomis susiduria šalies elektros ir optikos įrangos gamintojai, tekstilės, išgaunamoji pramonė, žemės ūkis. Statybų realusis aktyvumas didėja itin sparčiai (2006 metų I pusmetį realusis metinis pridėtinės vertės augimas – 19,1 procento). Sparčiai didėja ir nekilnojamojo turto, finansinio tarpininkavimo veiklos realusis aktyvumas. Rinkos paslaugų ir viešojo sektoriaus ekonominė veikla auga gana nuosaikiai, bet tvirtai, išskyrus galbūt švietimą, kurio 2006 metų II ketvirtį sukurta realioji pridėtinė vertė 7 procentais mažesnė už sukurtoją praėjusių metų II ketvirtį.

2 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (gamybos metodu)

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Tolesnės gamintojų galimybės patenkinti didelę vidaus paklausą labai priklausys nuo to, ar pakaks darbo jėgos – vieno iš svarbiausių gamybos veiksnių. Darbo rinka pastaraisiais ketvirčiais kinta labai sparčiai, situacija joje įtempta. Dėl kvalifikuotos darbo jėgos stygiaus ir emigracijos darbo užmokestis ūkyje didėja sparčiau negu darbo našumas (2006 metų II ketvirtį vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis per metus padidėjo 14,1, o realus darbo našumas – tik 6,3 procento). Nedarbas pastaruoju metu labai sparčiai mažėjo. 2006 metų II ketvirtį jis pasiekė dar nebuvusį lygį (5,6 procento, o prieš metus buvo 8,5 procento). Darbo rinkoje taip pat matomi tam tikri struktūriniai pokyčiai, t. y. aktyvus darbo jėgos judėjimas iš mažiau našių ekonominės veiklos sričių į šiuo metu itin aktyvias, tačiau didesniais cikliniais pokyčiais pasižyminčias sritis (statybos, nekilnojamojo turto rinkos, prekybos).

Yra pagrindas teigti, kad ekonominis augimas daugmaž darnus – ekonominės veiklos sritys auga tolygiai, tačiau lėtėjimo tikimybė didėja. Tai rodo stiprėjanti įtampa darbo rinkoje, augantis ESD, pernelyg didelis vartojimas, kurio labai didelė dalis finansuojama ateities pajamų sąskaita, didelis neapibrėžtumas nekilnojamojo turto rinkoje ir panašiai. Finansų ir turto rinkose yra pokyčių, veikiančių realų ūkio aktyvumą, – tai nuoseklus ECB pinigų politikos pozicijos griežtinimas ir nekilnojamojo turto kainų kitimas. Atslūgusi įtampa naftos rinkoje šiek tiek sumažino riziką, kad naftos kainų pokyčiai galėtų pakirsti šalies ūkio augimą vidutinės trukmės laikotarpiu. Veiksniai, skatinantys optimistiškiau žiūrėti į tolesnę ūkio raidą, – pastaraisiais ketvirčiais atsigavęs eksportas, kuris rodo, kad šalies gamintojai gana konkurencingi, palaipsniui spartėjantis ES struktūrinių fondų paramos panaudojimas, verslo skaidrėjimas, mokesčių reformos balansuojama šalies mokesčių sistema, palanki išorės aplinka.

Vidaus paklausa 2006–2009 metais ir vėliau toliau smarkiai veiks ekonomikos augimą, išliks ir teigiamos Lietuvos eksporto rodiklių tendencijos. Nominalaus eksporto augimą skatins atsigavusi ES rinka. Eksportuojamos produkcijos gamybos modernizavimo poreikis, didėjančios gyventojų pajamos skatins importo plėtrą, todėl prekių ir paslaugų balansas projektuojamu laikotarpiu išliks neigiamas.

Vidaus kreditavimo galimybės ir ES finansinė parama sudarys sąlygas aktyvėti investiciniam procesui. Stiprėjant investuotojų pasitikėjimui ūkio stabilumu, investicijos sudarys vis didesnę BVP dalį. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo dalis sieks apie 23 procentus BVP.

Papildomą vartojimo impulsą nagrinėjamu laikotarpiu suteiks sparčiau didėjantis darbo užmokestis, mažėjantis nedarbas ir darbo pajamų apmokestinimas, atsiveriančios ES darbo rinkos, uždirbtų pajamų pervedimas į Lietuvą ir itin optimistiški vartotojų lūkesčiai, susiję su ekonomikos

plėtra. Galutinio vartojimo išlaidų nominali vertė 2006–2009 metais vidutiniškai augs apie 10,4 procento. Nemaža dalis didžiosios gyventojų papildomų pajamų turės būti išleista už šildymą, kuris pabrangs daugiau nei dvigubai dėl išaugusių importuojamų dujų kainų. Nemažėjantis aktyvus vartojimas sudarys sąlygas augti didmeninei ir mažmeninei prekybai, tačiau ūkio plėtrai lėtėjant laikotarpio pabaigoje šio sektoriaus augimas taptų artimas kitų sektorių augimui.

Pramonė, gaminanti eksportuojamą produkciją, išliks ūkio priaugio tvarumo pagrindas.

5 lentelė. Makroekonominiai rodikliai

	ESS* kodas	Rodiklio reikšmė 2005 metais	Pokytis, procentais				
			2005 metai s	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
Realusis BVP	B1*g	66315,4	7,6	7,8	6,3	5,3	4,5
Nominalus	B1*g	71200,1	13,8	14,4	10,0	8,1	7,0
BVP sudedamosios dalys (palyginamosiomis kainomis)							
Namų ūkių vartojimo išlaidos + ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, vartojimo išlaidos (NPI)	P.3	44367,6	9,8	10,5	7,0	6,6	6,3
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos	P.3	11927,5	4,9	6,2	2,5	2,5	2,5
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	15517,8	9,2	15,0	6,5	5,7	6,9
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netekimą, BVP procentais	P.52+P.53	11,6	3,9	4,9	4,8	4,4	4,2
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	37850,5	14,5	13,2	6,8	7,8	7,6
Prekių ir paslaugų importas	P.7	47530,0	16,0	14,9	6,5	7,3	8,7
BVP palyginamosiomis kainomis didėjimą lemiantys veiksniai							
Galutinė vidaus paklausa		–	10,2	11,0	7,1	6,3	6,6
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netekimą	P.52+P.53	–	3,6	-0,7	0,3	-0,2	0,0
Prekių ir paslaugų balansas	B.11	–	-6,8	-3,2	-0,9	-0,9	-2,1

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija.

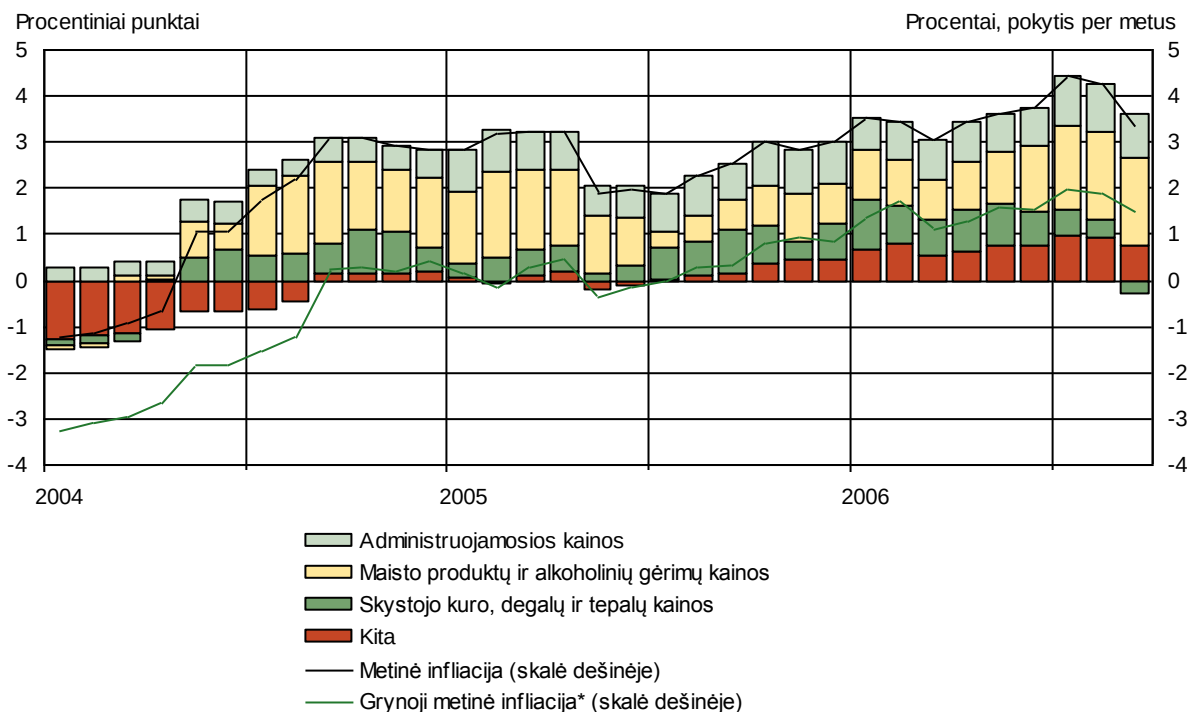
*Europos sąskaitų sistema.

Kainų stabilumas

17. Po trumpalaikio metinės infliacijos padidėjimo 2006 metų liepą ir rugpjūtį, kai ji, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą (toliau vadinama – SVKI), siekė 4,4–4,3 procento, rugsėjį šis rodiklis nukrito iki 3,3 procento. 2006 metų I pusmetį metinė infliacija svyravo apie 3,4–3,7 procento (išskyrus kovą, kai dėl bazės efekto infliacija buvo sumažėjusi iki 3,1

procento). Nuo metų pradžios svarbiausių infliaciją skatinančių prekių ir paslaugų grupių – maisto produktų, degalų, – taip pat administruojamųjų kainų kaita vidutiniškai lėmė 2,9 procentinio punkto, o visų kitų prekių ir paslaugų kainų kaita – 0,8 procentinio punkto metinės infliacijos.

3 pav. Metinės infliacijos pagal SVKI kaitos veiksniai

* SVKI, neįskaitant maisto produktų, degalų ir tepalų bei administruojamųjų kainų.
Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Spartėjantį maisto produktų kainų didėjimą kompensavo lėčiau didėjančios (o rugsėjį ir sumažėjusios) degalų kainos. Nuo metų pradžios maisto produktų kainų poveikis infliacijai sustiprėjo beveik dvigubai ir rugsėjį siekė 1,9 procentinio punkto, t.y. daugiau negu 50 procentų metinės infliacijos. Itin nepalankios oro sąlygos 2006 metų vasarą sąlygojo ribotą maisto produktų pasiūlą tiek Lietuvoje, tiek aplinkinėse šalyse. Tačiau verta atsižvelgti ir į tai, kad itin sparčiai augant vidaus paklausai ir didėjant įtampai darbo rinkoje (mažmeninei prekybai tai labai opi problema) susidaro ypač palanki aplinka didinti kainas.

Degalų kainų poveikį tiesiogiai mažina kurį laiką mažėjančios naftos kainos (rugsjūtį ir rugsėjį jos sumažėjo apie 13,8 JAV dolerio už barelį).

Dėl gana didelės administruojamųjų kainų dalies SVKI administraciniai sprendimai daro nemažą poveikį infliacijai. (Prekės ir paslaugos, kurių kainos priklauso nuo administracinių sprendimų, sudaro 17,8 procento 2005 metų vartotojų prekių ir paslaugų krepšelio. Tai vandens tiekimo (0,42 procento), sanitarinės ir kanalizacijos paslaugos (0,76 procento), elektros energijos (2,76 procento), gamtinių dujų (0,6 procento) ir šilumos (3,62 procento) tiekimo, medicinos ir farmacijos prekių (3,1 procento) bei paslaugų (0,3 procento), keleivinio geležinkelio ir keleivinio kelių transporto paslaugų (1,99 procento), pašto (0,02 procento) ir švietimo paslaugų (0,5 procento) kainos.)

Pirmuosius tris 2006 metų ketvirčius administruojamųjų kainų poveikis metinei infliacijai buvo daugmaž stabilus (apie 0,9 procentinio punkto), tačiau metų pabaigoje jis turėtų didėti. Verta išskirti tris svarbius 2006 metų veiksniai: dujų, šilumos energijos ir medicinos paslaugų kainų padidinimą. Nuo 2006 m. sausio 1 d. ir liepos 1 d. Rusijos įmonė „Gazprom“ padidino Lietuvai parduodamų gamtinių dujų kainas. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos priimti

sprendimai leisti mūsų šalies įmonėms atitinkamai didinti gamtinių dujų kainas metinę 2006 metų sausio–rugsėjo infliaciją padidino 0,4 procentinio punkto.

Siekiant didinti medicinos įstaigų darbuotojų darbo užmokestį, 2006 metų sausį ir gegužę toliau buvo didinami medicinos paslaugų įkainiai. Taigi 2006 metų I pusmetį medicinos paslaugų kainos vidutiniškai buvo 11,7 procento didesnės negu ankstesniais metais. Padidėjusios medicinos paslaugų kainos lėmė 0,08 procentinio punkto 2006 metų sausio–birželio metinės infliacijos.

Pabrangus gamtinėms dujoms, 2006 metų IV ketvirtį administruojamųjų kainų poveikis infliacijai turėtų gerokai sustiprėti daugiausia dėl didėjančių šilumos energijos kainų. Pagal priimtus Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos sprendimus 2006 metų II pusmetį šilumos energija brangs Vilniuje (16,3 procento), Druskininkuose (33 procentais), Akmenėje (39,3 procento), Ukmergėje (34,4 procento), Mažeikiuose (18,8 procento), Šakiuose (11,5 procento) ir Panevėžyje (gyventojams – 11 procentų). Šie sprendimai didžiausią poveikį turės nuo šildymo sezono pradžios. Kadangi dujų ir šilumos kainos sudaro nemažą dalį vartotojų kainų krepšelio, tai gerokai paveiks SVKI augimo tempą (apie 0,6–0,7 procentinio punkto).

Brangstantys energetikos ištekliai (importuojamų dujų kainos per dvejus metus padidės daugiau nei dvigubai), Lietuvos išipareigojimai ES didinti akcizus, gyventojų indėlių ir nekilnojamojo turto kompensavimo klausimų sprendimas, darbo užmokesčio augimo tendencijos vidutinės trukmės laikotarpiu spartins infliaciją. Infliacija didėja ne tiek dėl valdžios sprendimų, kiek dėl objektyvių tarptautinių priežasčių. Vien gamtinių dujų brangimo sukelta infliacija 2006 metais sudarys apie 0,9, o 2007 metais – apie 1,7 procentinio punkto (1,3 procento – dėl šilumos brangimo, 0,4 procento – dėl dujų, naudojamų buityje, brangimo).

6 lentelė. Kainų rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2005 metais	Pokytis, procentais				
			2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
1. BVP defliatorius		107,4	5,8	6,0	3,5	2,6	2,5
2. Privataus vartojimo defliatorius		104,8	3,7	4,0	3,8	3,0	2,7
3. SVKI (vidutinis metinis)		100,0	2,7	3,9	4,7	3,4	3,1
4. Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius		99,6	1,0	4,0	3,8	3,0	2,7
5. Investicijų defliatorius		92,4	8,9	15,4	6,7	1,0	1,1
6. Eksporto (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		109,6	11,0	10,2	4,0	2,5	2,5
7. Importo (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		97,8	8,1	11,2	5,5	2,5	2,5

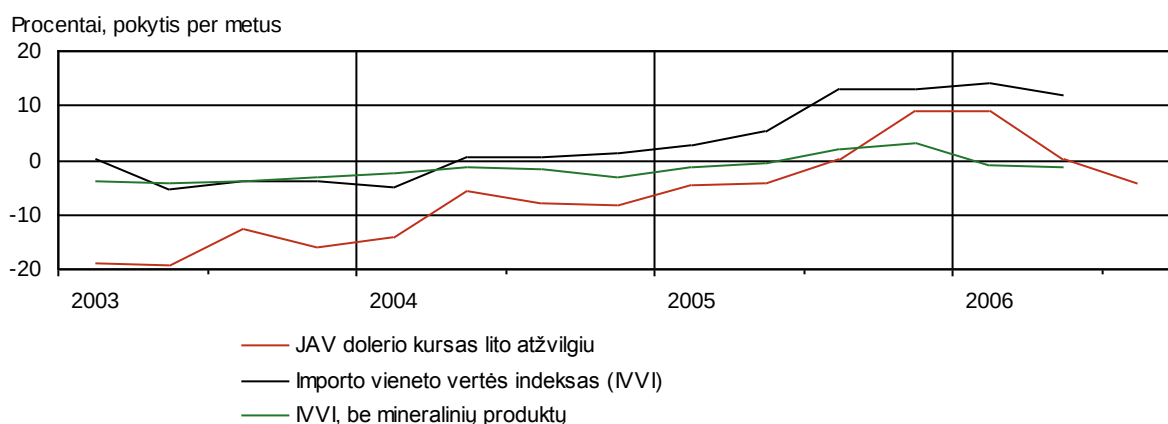
Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Grynoji metinė infliacija (metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI, neatsižvelgiant į maisto produktų, administruojamųjų ir degalų kainų poveikį) nuo 2005 metų vidurio palaipsniui

didėjo, tačiau neviršijo 2 procentų, o pastaraisiais mėnesiais stabilizavosi. Didžiausią poveikį grynajai infliacijai turėjo brangusios rinkos paslaugos. Tai iš dalies galėtų būti susiję su sparčiau už darbo našumą kylančiu darbo užmokesčiu esant didelei vidaus paklausai. Kita vertus, vienetinių darbo sąnaudų didėjimas gana netolygiai pasiskirstęs tarp ekonominės veiklos sričių ir vyrauja tose srityse, kuriose prekės ar paslaugos nepatenka į vartojimo krepšelį arba jų lyginamoji dalis labai maža (statybos, nekilnojamojo turto, švietimo, sveikatos apsaugos). Taigi grynąją infliaciją veikia tik netiesioginis vienetinių darbo sąnaudų didėjimas. Šis poveikis gana lėtas ir neakivaizdus.

Infliaciją 2006 metais riboja ir mažėjusios daugelio importuojamų prekių kainos. Importo (be naftos produktų) kainos 2006 metų II ketvirtį buvo apie 1 procentą mažesnės negu prieš metus. Palyginti su vidutiniu praėjusių metų kainų lygiu, labiausiai atpigę importuojami drabužiai, radijo ir televizijos aparatai bei kompiuteriai. Labiausiai brango (be naftos produktų) importuojami žemės ūkio produktai, tabako gaminiai ir variklinės transporto priemonės.

4 pav. Importo kainų ir JAV dolerio kaita

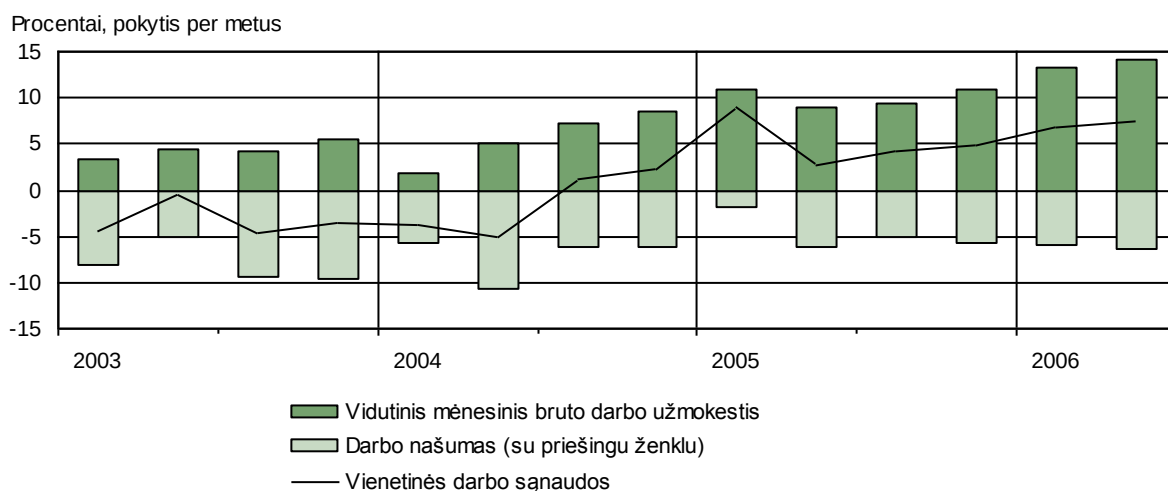
Pastaba. IVVI duomenys, be mineralinių produktų, nuo 2006 metų I ketvirčio nėra griežtai lyginami su duomenimis iki 2006 metų.

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Lietuvos banko skaičiavimai ir Naujienų agentūra „Bloomberg“.

Vidaus rinkoje parduotos pramonės produkcijos gamintojų kainų (toliau vadinama – vidaus gamintojų kainos) didėjimas paskutiniaisiais mėnesiais kiek sulėtėjo ir rugpjūtį siekė 7,4 procento. Kaip ir ankstesniais laikotarpiais gamintojų kainas veikė naftos produktų kainų kitimas, tačiau naftai atpigus šis poveikis 2006 metais susilpnėjo. Be naftos produktų kainų, vidaus gamintojų kainų metinė infliacija 2006 metų I pusmetį buvo daugmaž stabili (apie 4,3–4,8 procento), o liepą ir rugpjūtį jau viršijo 5 procentus. Didėjimą skatino nuo liepos 1 d. pabrangusios vartotojams tiekiamos dujos ir šildymas Vilniuje.

Dėl įtampos darbo rinkoje, taip pat kitų veiksnių (administracinių sprendimų, galbūt mažėjančio nelegalių atlyginimų masto) vidutinis darbo užmokestis toliau sparčiai didėja. Metinis darbo užmokesčio augimas 2006 metų II ketvirtį – 14,1 procento (2005 metų II ketvirtį – 9 procentai).

5 pav. Darbo užmokestis, darbo našumas ir vienetinės darbo sąnaudos

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Darbo atlygis aštuntą ketvirtį iš eilės didėja sparčiau nei darbo našumas. 2006 metų II ketvirtį vienetinių darbo sąnaudų metinis augimas – 7,4 procento. Vienetinių darbo sąnaudų augimą lėmė darbo atlygio ir našumo augimo atotrūkis statybos ir nekilnojamojo turto veikloje, taip pat rinkos paslaugų ūkio šakose – prekyboje, viešbučiuose ir restoranuose. Itin sparčiai didėjančios vienetinės darbo sąnaudos gali pradėti labiau veikti vartojimo kainas. Reikia atsižvelgti į tai, kad darbo atlygis iš dalies didės ir dėl to, kad sumažės neoficialių atlyginimų.

Ateityje paslaugų brangimas darys lemiamą poveikį pagrindinei stabiliosios infliacijos daliai, nes brangstantis darbas sudarys vis didesnę paslaugų savikainos dalį, o dėl pasaulinio masto konkurencijos ir sparčios prekių gamybos pažangos toliau pils drabužiai, avalynė ir buitiniai prietaisai. Šiuo metu didėjančios infliacijos prigimtis iš esmės skiriasi nuo patirtosios devintajame dešimtmetyje: nuo šiuo metu esamos infliacijos neįmanoma gintis kaupiant atsargas, nes ilgalaikio vartojimo prekių vertė toliau bus veikiamą tarptautinės konkurencijos. Racionalesnis pajamų investavimas į produktyvias sritis arba gamybą – vienintelis būdas, kaip išlaikyti jų perkamąją galią.

Darbo rinka

18. Pasitikėjimas makroekonominiu stabilumu skatino privačias investicijas ir vartojimą, todėl nuo 2001 metų II ketvirčio iki 2006 metų II ketvirčio užimtųjų padaugėjo 9,4 procento. Miestuose užimtųjų padaugėjo 12,2 procento, o kaimuose – tik 3 procentais. Nagrinėjamoju laikotarpiu nedarbas sumažėjo 11,2 procentinio punkto. 68 procentus nedarbo sumažėjimo paaiškina užimtumo padidėjimas; vien užimtumo miestuose padidėjimas sudaro 60 procentų nedarbo šalyje sumažėjimo. 32 procentus nedarbo sumažėjimo sudaro darbo jėgos mažėjimas. Darbo jėgos sumažėjo 3,6 procento; iš dalies darbo jėgos mažėjimą galėjo lemti emigracija. Darbo jėgos kaimuose mažėjo dvigubai greičiau nei miestuose: miestuose darbo jėgos sumažėjo 2,8, o kaimuose – 5,6 procento.

Lietuvos darbo rinka vis labiau integruojasi į ES bendrą rinką, todėl tikėtina, kad ji darbuotojams plėtosis palankiai.

7 lentelė. Darbo rinkos rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2005 metais	Pokytis, procentais				
			2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais

1. Užimtumas, žmonių skaičius, tūkstančiais		1473,9	2,6	3,2	0,5	0,3	0,3
2. Užimtumas, dirbta valandų		2750419	5,4	–	–	–	–
3. Nedarbo lygis, procentais		8,3	-3,1	5,3	4,9	4,9	4,9
4. Produktyvumas (realusis BVP, tenkantis vienam užimtajam)		43231,6	7,1	8,0	6,3	5,3	4,4
5. Darbo produktyvumas, dirbta valandų (realusis BVP, tenkantis vienai faktiškai dirbtai valandai), litais		35,92	3,4	–	–	–	–
6. Kompensacijos darbuotojams, mln. litų	D.1	28616,2	13,4	14,7	14,9	12,1	6,9

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Daroma prielaida, kad emigracija nesutrukdys gausėti užimtųjų Lietuvoje ir toliau gerins Lietuvos mokėjimų balanso einamąją sąskaitą. Darbo jėgos paklauskos didėjimas, augantis produktyvumas, minimalios mėnesinės algos didinimas, šviesėjantys ūkio dalyvių lūkesčiai ir kainų konvergencija Lietuvai tapus ES valstybe nare skatins darbo užmokesčio pokyčius. Numatoma, kad 2004 metų tendencijos vyraus ir toliau – vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis didės, tikimasi, kad nuo 1276,2 lito 2005 metais iki 1991,5 lito 2009 metais. Didėjant darbo užmokesčiui, palaipsniui bus galima atlyginti darbuotojams už ankstesniais laikotarpiais pasiektą aukštą darbo produktyvumą. Numatoma, kad 2009 metais darbo produktyvumas ir darbo užmokestis padidės beveik vienodai (nuo 1999 metų) – apie 100 procentų. Kitaip tariant, abu rodikliai padidės dvigubai.

Darbo jėgos persikvalifikavimas – perėjimas iš žemo produktyvumo sektoriaus į aukštesnio produktyvumo sektorių – vidutinės trukmės laikotarpiu taps svarbiu BVP augimo veiksnium, galinčiu apsaugoti nuo darbo jėgos stygiaus.

Dėl didėjančios darbo jėgos paklauskos nedarbas šalyje mažės nuo 8,3 procento (užimtumo tyrimo duomenimis) 2005 metais iki 4,9 procento 2009 metais.

Lietuvos mokėjimų balansas

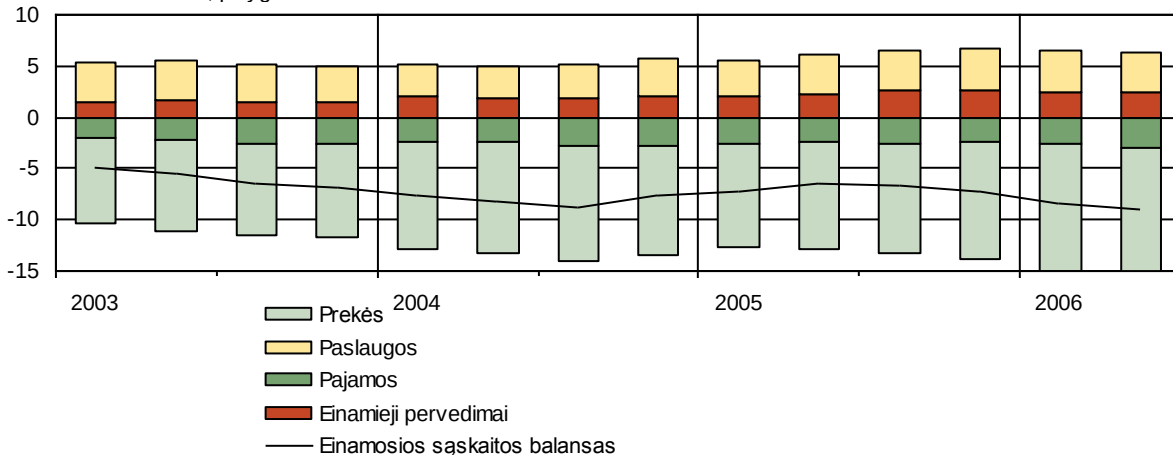
19. Lietuvos mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitas (ESD) 2006 metų I pusmetį sudarė 10,3 procento BVP. Praėjusių metų atitinkamą laikotarpį ESD buvo 6,5 procento BVP. Einamosios sąskaitos balansą neigiamai veikė visų pagrindinių komponentų kaita. Nominaliam prekių importui augant sparčiau negu eksportui, užsienio prekybos deficitas per metus padidėjo 1,6 procento BVP ir 2006 metų I pusmetį sudarė 12,4 procento BVP. Daugiausia dėl išaugusių nerezidentų reinvesticijų pajamų balanso deficitas padidėjo 1,3 procento BVP. Užsienio subjektų sprendimas reinvestuoti gautą pelną (o ne išmokėti dividendus) rodo, kad užsienio ūkio subjektus tenkina investuoto kapitalo grąža Lietuvoje. Paslaugų balanso perteklius, palyginti su BVP, 2006 metų I pusmetį sumažėjo 0,6 procento BVP dėl kelių priežasčių. Pirma, sumažėjo krovinių gabenimas geležinkeliu. Antra, padidėjęs krovinių transporto priemonių vairuotojų darbo užmokestis ir vairuotojų stoka sumažino Lietuvos vežėjų konkurencingumą, dėl to sulėtėjo transporto paslaugų eksportas. Trečia, gana sparčiai auganti perkamoji galia padidino Lietuvos piliečių kelionių užsienyje išlaidas. Svarbiausias paslaugų eksporto augimo veiksnys buvo prekybos

tarpininkavimo ir su prekyba susijusių paslaugų eksportas, susijęs su Lietuvos prekybos tinklų skverbimusi į užsienio rinkas. 2006 metų I pusmetį einamųjų pervedimų srautas sumažėjo 0,3 procento BVP dėl mažesnių privačių ir juridinių asmenų perlaidų.

2006 metų II ketvirtį ESD keturių ketvirčių slenkamoji suma prilygo 9 procentams BVP. Svarbiausi ESD keturių ketvirčių slenkamosios sumos didėjimo veiksniai – užsienio prekybos ir akcinio kapitalo pajamų (daugiausia reinvesticijų) deficitų augimas.

6 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys

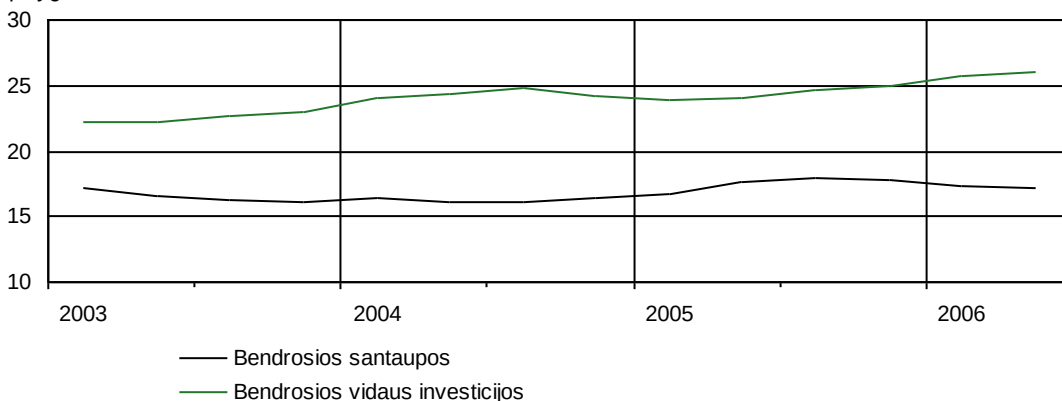
Procentai, keturių ketvirčių
slenkamosios sumos, palygintos su BVP

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

7 pav. Einamosios sąskaitos deficito struktūriniai veiksniai

Procentai, keturių ketvirčių slenkamosios sumos,
palygintos su BVP

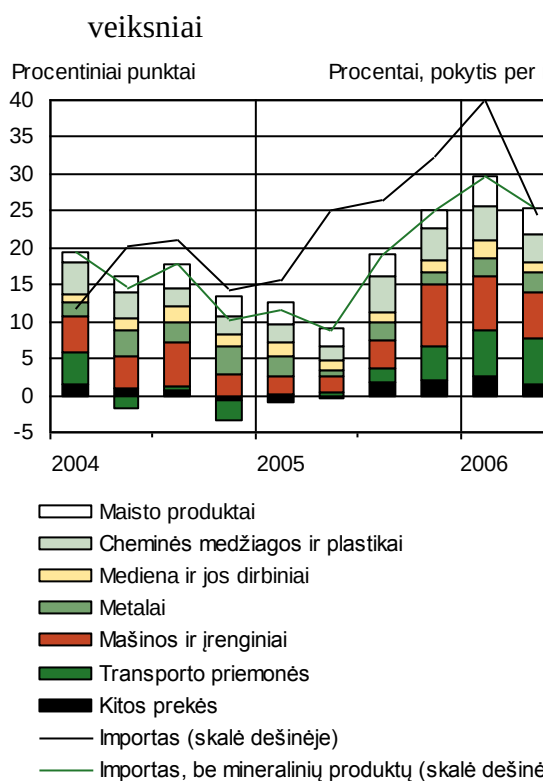
Šaltiniai: Statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Analizuojant santaupų ir investicijų balanso veiksnius, matyti, kad ESD ir BVP santykio didėjimą lemia smunkanti bendrųjų santaupų ir auganti bendrųjų vidaus investicijų normos.

2006 metų I pusmetį nominalaus importo metinis augimo tempas buvo 31,2 procento, o be mineralinių produktų, – 27,4 procento. 2006 metų II ketvirtį, sulėtėjus mineralinių produktų importui, importas, be mineralinių produktų, augo greičiau negu visas importas, t.y. atitinkamai 25 ir 24 procentais per metus. 2006 metų II ketvirtį visą importą, be mineralinių produktų, beveik vienodai didino transporto priemonių ir įrenginių importas (atitinkamai 6,1 ir 6,2 procentinio punkto). Transporto priemonių importo kaitos pagrindiniai veiksniai buvo vis dar didėjanti lengvųjų automobilių paklausa šalies viduje ir kaimyninėse valstybėse. Tai užsienio prekybos statistikoje

atsispindi kaip reeksportas. Mašinų ir įrenginių importo kaitą lėmė augančios vartojimo išlaidos ir investicijos. Todėl pagausėjo įvairių elektros prietaisų importas iš Lenkijos ir Kinijos, pramoninių įrenginių importas iš Vokietijos. Minėtų prekių importas trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu leidžia didinti gamybos potencialą ir konkurencingumą.

8 pav. Metinio importo augimo kaitos

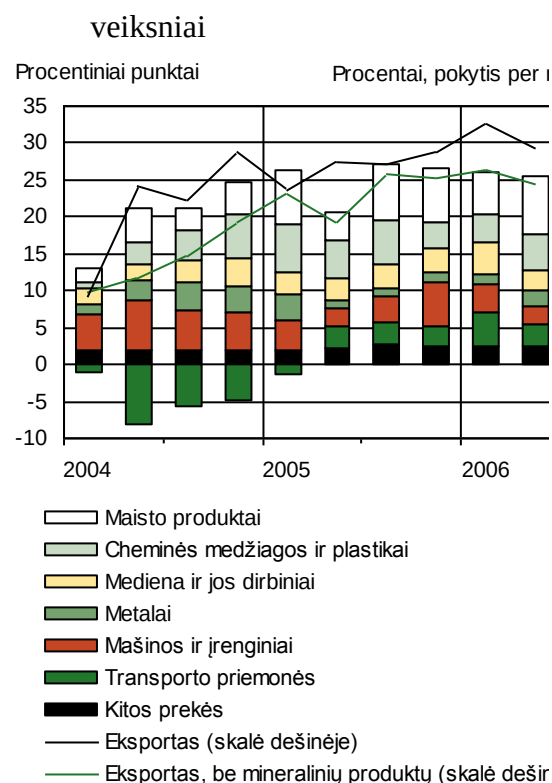

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2006 metų I pusmetį nominalaus eksporto metinis augimo tempas buvo 30,9 procento, o be mineralinių produktų, – 25,2 procento. 2006 metų II ketvirtį eksporto metinis augimo tempas buvo šiek tiek lėtesnis negu I ketvirtį ir siekė 29,3 procento, o be mineralinių produktų, – 24,3 procento. 2006 metų balandį–birželį Lietuvos eksporto augimą lėmė išorės paklausos ir vidaus pasiūlos kaita. Išorės paklausai teigiamą poveikį darė nenaujų lengvųjų automobilių paklausa Rusijoje ir auganti maisto produktų rinka. Lengvųjų automobilių eksportą (Lietuvos antžeminio transporto priemonių eksporto metinis augimo tempas buvo 56,6 procento) taip pat paskatino išaugusi jų paklausa Kazachstane. Iš viso transporto priemonių eksportas didino eksportą (be naftos) 2,9 procentinio punkto. Vidaus pasiūlos pagrindinis veiksnys, lemiantis eksporto kaitą, buvo dalies ūkininkų sprendimas parduoti daugiau galvijų (dėl blogų oro sąlygų). Dėl to padidėjo gyvulinės kilmės produktų eksportas į Rusiją ir kai kurias ES šalis. Iš viso maisto produktai Lietuvos eksportą (be naftos) didino 7,8 procentinio punkto. 2006 metų II ketvirtį ypač konkurencingi buvo Lietuvos plastiko gamintojai: istoriškai didelis metinis eksporto augimo tempas padidėjo iki 70,1 procento, o plastiko gaminių eksportas į Lenkiją – vieną iš didžiausių plastiko gamintojų Europoje – beveik patrigubėjo. Plastiko gaminių eksporto spartų augimą iš esmės lemia Klaipėdos laisvojoje ekonominėje zonoje (LEZ) esančių gamintojų veikla. Cheminių medžiagų ir plastiko gaminių eksportas 2006 metų II ketvirtį didino eksportą, be mineralinių produktų, 4,7 procentinio punkto.

2006 metų I pusmetį realiojo efektyviojo lito kursas su visais užsienio prekybos partneriais sumažėjo 3,2 procento. Kadangi infliacija Lietuvoje buvo didesnė negu ES-15 šalyse, realusis

9 pav. Metinio eksporto augimo kaitos

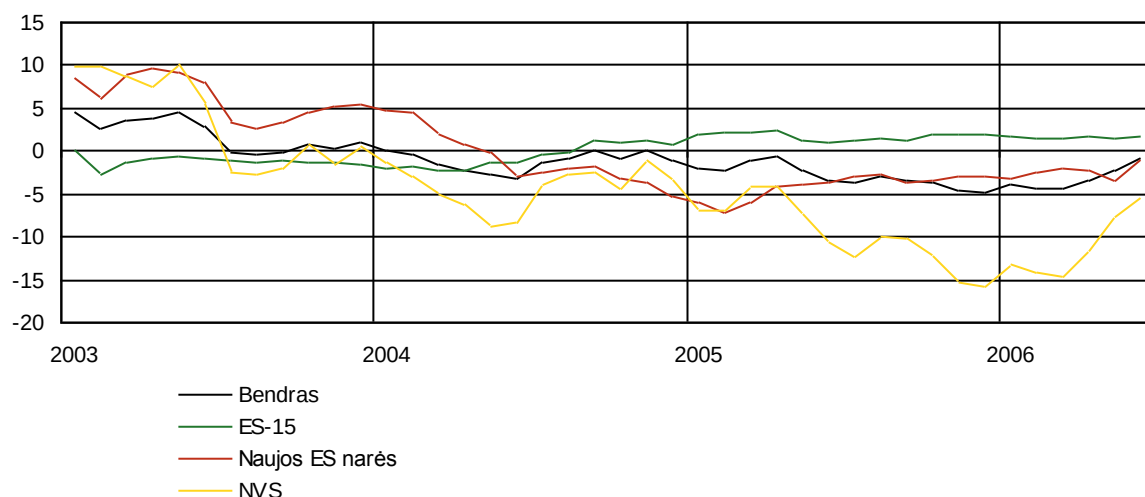

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

efektyvusis lito kursas su ES-15 šalimis per metus padidėjo 1,6 procento. Dėl mažesnės negu ES naujosiose narėse infliacijos Lietuvoje realusis efektyvusis lito kursas su ES naujosiomis narėmis sumažėjo 2,4 procento. 2006 metų I pusmetį realusis efektyvusis lito kursas su NVS šalimis sumažėjo 11,1 procento. Daugiausia dėl JAV dolerio kurso kritimo euro atžvilgiu 2006 metų birželį šis rodiklis per metus sumažėjo tik 5,4 procento.

10 pav. Realiųjų efektyviųjų lito kursų indeksai pagal šalių grupes

Procentai, pokytis per metus

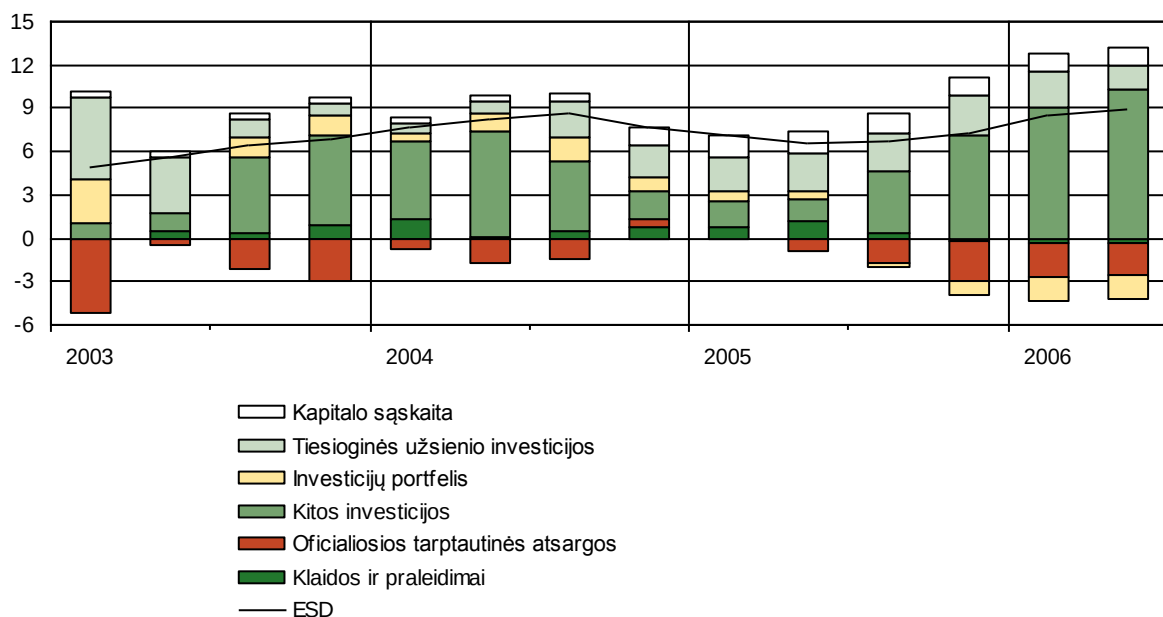
Šaltinis – Lietuvos bankas.

2006 metų I pusmetį svarbiausias ESD finansavimo šaltinis tradiciškai buvo kitos investicijos, tarp kurių vyraavo komercinių bankų ilgalaikiai įsipareigojimai pagrindiniams bankams. Užsienio skolos nedidinantys kapitalo srautai – tiesioginės užsienio investicijos (TUI) ir kapitalo sąskaita – finansavo 27,5 procento ESD, o prieš metus – 77,2 procento ESD.

Analizuojant keturių ketvirčių slenkamąsias sumas, pastebimos kelios tendencijos. Gana stabilų kapitalo sąskaitos ir BVP santykį lemia daugiausia pastovus negrąžintinų pervedamų kapitalo lėšų iš ES paramos fondų srautas. Mažėjančias TUI, palyginti su BVP, lėmė sumažėjusios TUI į Lietuvą ir padidėjusios šalies ūkio subjektų investicijos užsienyje (daugiausia paskolos antrinėms įmonėms). 2006 metų I pusmetį TUI Lietuvoje srautas, palyginti su praeitų metų atitinkamu laikotarpiu, sumažėjo 18,4 procento. TUI Lietuvoje ketvirčių slenkamoji suma sumažėjo per metus nuo 3,6 iki 3,4 procento BVP. TUI Lietuvoje struktūros pokyčiai – stabilūs akcinio kapitalo srautai ir augančios reinvesticijos – rodo, kad investuotojus tenkina investuoto kapitalo grąža, tačiau dėl tam tikrų priežasčių (pvz., darbo jėgos stygiaus) investicijų į akcinį kapitalą nedidėja. Investicijų portfelio keturių ketvirčių slenkamoji suma 2006 metų II ketvirtį sumažėjo iki -1,7 procento BVP. Prieš metus šis rodiklis sudarė 0,5 procento BVP. Investicijų portfelio grynojo srauto mažėjimo tendenciją daugiausia lėmė komercinių bankų investicijos į užsienio šalių skolos vertybinius popierius. Kreditavimo spartus augimas toliau skatino komercinius bankus skolintis lėšų užsienyje. 2006 metų II ketvirtį komercinių bankų ilgalaikių įsipareigojimų keturių ketvirčių slenkamoji suma buvo 9 procentai BVP, o trumpalaikių – 3,2 procento BVP. Kadangi dauguma šių paskolų gautos iš pagrindinių institucijų, tikimybė, kad komerciniai bankai susidurs su likvidumo rizika, nedidelė.

11 pav. Einamosios sąskaitos deficito finansavimo šaltiniai

Procentai, keturių ketvirčių slenkamosios sumos, palygintos su BVP

Šaltinis – Lietuvos bankas.

Naujos plyno lauko investicijos Lenkijoje ir Slovakijoje, Rumunijos ir Bulgarijos, kuriose daug pigios darbo jėgos, priėmimas į ES leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos ekonomikai bus lengviau konkuruoti su minėtų šalių ekonomikomis, jeigu bus vykdomos naujos pažangios investicijų skatinimo programos.

8 lentelė. Sektoriniai balansai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas			
		2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais
1. Grynasis šalies skolinimasis	B.9N	-5,8	-6,6	-7,5	-7,0
iš jo:					
prekių ir paslaugų balansas		-7,3	-9,4	-10,4	-10,2
pajamų ir pervedimų balansas		0,2	0,9	0,6	1,0
kapitalo sąskaita*		1,3	1,9	2,2	2,2
2. Privataus sektoriaus perteklius (+)/deficitas (-)		-5,3	-5,4	-6,6	-6,5
iš jo:					
įmonės		–	–	–	–
namų ūkiai ir NPI		–	–	–	–
3. Valdžios sektoriaus perteklius (+)/deficitas (-)	B.9N	-0,5	-1,2	-0,9	-0,5
4. Statistinis neatitikimas		–	–	–	–

Šaltiniai: Finansų ministerija, *Lietuvos bankas.

Dabartinis ESD lygis, esant sparčiam ūkio augimui ir santykinai mažai bendrajai skolai užsieniui, nekelia susirūpinimo. Numatoma, kad 2006 metais ESD gali sudaryti 8,6–9 procentus BVP.

Ekonominės raidos rizikos aspektai

20. Lietuvos banko finansinio stabilumo 2006 metų apžvalgoje pateikta informacija, kad „vidutinės ir ilgesnės trukmės laikotarpiu rizika kyla dėl egzistuojančio nesubalansuotumo šalies nekilnojamojo turto rinkoje, galimos turto kainų korekcijos ir reikšmingo šalies ūkio augimo sulėtėjimo“, yra kertinis 2007 metų biudžeto rengimo makroekonominių projekcijų aspektas. Potencialus BVP augimas išliks apie 6 procentus, tačiau susiformavę rizikos veiksniai vidutinės trukmės laikotarpiu gali neįprastai sulėtinti ekonomikos augimą, o pastaraisiais metais itin smarkią plėtrą patyrusių ekonomikos sektorių perspektyvos priklausys nuo lankstaus prisitaikymo prie nekilnojamojo turto kainų pokyčių. Ekonomiškai pagrįstų nekilnojamojo turto kainų sugrįžimas galėtų keliais procentiniais punktais sulėtinti nominalaus BVP augimą.

21. Kreditų prieaugio ciklinė įtaka paklausai pasiekė tokią apimtį, kad ūkio ciklui pasikeitus ir kredito prieaugiui pradėjus mažėti sparčiau, ES paramos paskata paklausai pajėgs tik iš dalies kompensuoti šiuos ciklinius sulėtėjimus, todėl valdyti ūkio riziką padėtų tolesnis apdairių valdžios sektoriaus fiskalinių užduočių nuoseklus vykdymas.

22. Komercinių bankų makroekonomikos apžvalgose pabrėžiamas ūkio perkaitimas ir pateikiami du koregavimosi scenarijai: lėto vėsimosi ir staigaus nuopuolio, rodo, kad vidutinės trukmės ūkio rizika priklauso nuo šalies gebėjimo laiku ir racionaliai pasirengti natūraliems ūkio ciklams.

Komercinių bankų makroekonomikos apžvalgų teiginiai, kad „palūkanų normos šiais metais akivaizdžiai pradėjo kopti į kalną, kurio viršūnę įžiūrėti kol kas sunku“, rodo, kad ūkio subjektams gali tekti savo finansavimo strategijas papildyti sprendimais, valdančiais palūkanų normų didėjimo riziką.

23. Infliacija vidutinės trukmės laikotarpiu gali padidėti dėl ekonomikos kaitimo sukulto spartesnio darbo užmokesčio augimo. Tačiau yra pozityvi rizika, kad naftos kainos gali vėl kristi ilgesnį laiką, kaip 2006 metų rugsėjį, tokiu atveju atitinkamo mėnesio metinė infliacija būtų 0,1–0,3 procentinio punkto mažesnė už projektuojamą.

Išitvirtinus lūkesčius, kad kainos smarkiai didės, ir sparčiau didėjant darbo užmokesčiui, galėtų kisti vartotojų elgsena, keliais procentiniais punktais išaugti nominalus BVP ir Lietuvos mokėjimų balanso ESD. Taip pat keliais procentiniais punktais galėtų padidėti darbo užmokestis ir nominalus BVP, jeigu kredito prieaugis Lietuvoje didėtų užuot mažėjęs.

24. Jeigu išsipildytų TVF nuogastavimai dėl korekcijos kaimyninių šalių kaistančiuose ūkiuose ir komerciniai bankai pernelyg sparčiai pakeistų kredito pasiūlos politiką, Lietuvos ūkis korekcijos metais augtų keliais procentiniais punktais lėčiau, o po to vėl susilygintų su dideliu potencialiu BVP augimu.

25. Pastaraisiais metais Lietuvos prekių eksportas išpūdingai augo dėl to, kad didėjo reeksportas ir naftos produktų vertė. Reeksportas į daugiau pajamų dėl brangstančios naftos gaunančias Rytų rinkas apie 10 procentinių punktų pagerino Lietuvos užsienio prekybos rodiklius. Naftos produktų vertės didėjimas dėl naftos brangimo taip pat apie 10 procentinių punktų pagerino bendro eksporto rodiklius. Taigi sumažėjus naftos kainoms Lietuvos bendras eksportas gali staiga apgaulingai sulėtėti, nors lietuviškos kilmės prekių eksportas išlaikys pastaraisiais metais nusistovėjusį stabilų 6–9 procentų nominalų augimą. Su naftos kainų pokyčiais susijusi rizika nėra pagrindas vertinti Lietuvos ūkio perspektyvas.

III. VALSTYBĖS FINANSAI

Finansų politikos strategija

26. Vidutinės trukmės tikslas – užtikrinant ekonominės politikos prioritetų įgyvendinimą, sumažinti struktūrinį deficitą, kad jis 2008 metais neviršytų 1 procento BVP ir vėlesniais metais toliau mažėtų. Bus siekiama, kad ateityje sumažėjus struktūrinių reformų poreikiui valdžios finansai būtų subalansuoti arba pertekliniai. Fiskalinės politikos tikslai sugriežtinti atsižvelgiant į spartesnes nei projektuotos nominalaus BVP augimo tendencijas.

27. Išlieka šie vidutinio laikotarpio fiskalinės politikos (makroekonominės politikos) prioritetai:

27.1. vykdomą fiskalinę politiką derinti su socialinės politikos prioritetais;

27.2. toliau vykdyti darbo ir kapitalo apmokestinimą balansuojančią mokesčių reformą;

27.3. skatinti toliau vykdyti pradėtas energetikos ir žemės ūkio reformas;

27.4. toliau vykdyti ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą užtikrinančią pensijų sistemos reformą;

27.5. sudaryti palankias sąlygas didinti darbo našumą, gerinti ekonomikos konkurencingumą, pritraukti daugiau TUI, sėkmingai įgyvendinti ES struktūrinę politiką;

27.6. pagal galimybes vykdant anticiklinę fiskalinę politiką valdyti paklausos poveikį kainų didėjimui.

2007 metais bus svarstomos aukštojo mokslo ir studijų reformų galimybės. Jeigu 2007 metais būtų patvirtintas aukštojo mokslo ir studijų reformų prioritetas, šių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams būtų pateikiamas atnaujintoje Konvergencijos programoje.

28. Lietuva, siekdama išlaikyti pasitikėjimą valiutų valdyba, fiskalinės politikos srityje toliau sudarys palankias sąlygas didinti darbo našumą, gerins mokesčių administravimą, skatins investavimą, sukurs palankią verslui aplinką, užtikrins racionalų valstybės lėšų, skirtų investicijoms, naudojimą. Papildomos valdžios sektoriaus pajamos ir nepanaudotos planinės išlaidos bus skirtos fiskalinio deficito tikslui pasiekti ir priemonėms, užtikrinančioms ilgalaikį valdžios finansų tvarumą, įgyvendinti.

29. *2006–2008 metais numatomos priemonės.* Įgyvendinus gyventojų pajamų mokesčio reformą, t.y. geriau subalansavus kapitalo ir darbo apmokestinimą, susidarys palankesnės sąlygos plėtoti žmogiškąjį kapitalą intensyviai naudojančias šakas ir skatinant kurti naujas darbo vietas įgyvendinti Lisabonos strategijos tikslus darbo rinkoje. Bus užtikrinama, kad darbo ir kapitalo apmokestinimo subalansavimas nedidintų fiskalinio deficito, sudarytų sąlygas didinti verslo konkurencingumą.

Lietuva 2005–2006 metais sėkmingai mažino neigiamą šešėlinės ekonomikos poveikį valdžios sektoriaus finansams. Vidutinės trukmės laikotarpiu bus vis geriau surenkami mokesčiai, todėl tikimasi, kad 2007 metais planuojamų pajamų padaugės apie 0,4 procento BVP; viršplaninės pajamos bus skirtos fiskalinio deficito užduotims vykdyti. Ir toliau bus siekiama kuo racionaliau naudoti valdžios sektoriaus išlaidas: bus didinamos investicijos bei socialinės išmokos, pagal galimybes siekiama didinti sveikatos apsaugos ir švietimo išlaidų dalį (BVP procentais).

Darome prielaidą, kad šiuo metu diskutuojamas parlamentinių partijų susitarimas dėl fiskalinės drausmės sudarys sąlygas tartis dėl papildomų struktūrinių priemonių paklausos poveikiui infliacijai valdyti ir fiskalinio deficito užduotims įvykdyti. Suminis papildomų priemonių poveikis 2007 metais turi leisti sumažinti fiskalinį deficitą 0,4 procento BVP, o 2008 ir 2009 metais – apie 1 procentą BVP.

Numatomos šios 2006–2008 metų priemonės:

29.1. siekti, kad darbo ir kapitalo apmokestinimo subalansavimas sudarytų sąlygas įgyvendinti fiskalinio deficito tikslą;

29.2. toliau mažinti neigiamą šešėlinės ekonomikos poveikį valdžios sektoriaus finansams ir siekti, kad dėl to planuojamų pajamų 2007 metais padaugėtų apie 0,4 procento BVP;

29.3. siekti kuo racionaliau naudoti valdžios sektoriaus išlaidas;

29.4. skirti nepanaudotas planines išlaidas fiskalinio deficito tikslui įgyvendinti.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė pateikė Lietuvos Respublikos Seimui Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, kuris numato viršplanines 2007 metų valstybės biudžeto pajamas (išskyrus specialiųjų programų lėšų likučius) panaudoti valstybės biudžeto deficitui mažinti.

Faktiniai balansai ir formuojamo biudžeto poveikis vidutinės trukmės tikslams

30. Sparti Lietuvos ūkio raida įrodo, kad vykdyta fiskalinė politika buvo vidaus ir užsienio investuotojų pasitikėjimo pagrindas.

Siekiant fiskalinio konsolidavimo, 2001 metais iš esmės pakeista fiskalinės politikos orientacija. 2000 metais valdžios sektoriaus deficitas sudarė 3,2 procento BVP, 2001 metais jis sumažėjo iki 2,1 procento BVP. 2004 metais prasidėjusi pensijų reforma ir ES nuosavų išteklių mokėjimas sunkino galimybes mažinti fiskalinį deficitą sparčiau, todėl 2004 metais valdžios sektoriaus deficitas šiek tiek (iki 1,5 procento BVP) padidėjo, o struktūrinis deficitas padidėjo iki 1,8 procento BVP.

Nepaisant to, kad 2005 metais didėjo išlaidos dėl sėkmingai vykdomos pensijų reformos, 2005 metais valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas sumažėjo iki 1 procento BVP. Sumažinti 2005 metų valdžios sektoriaus fiskalinio deficito užduotis tapo įmanoma įgyvendinus geresnio mokesčių administravimo priemones. 2005–2006 metų mažesnius nominalius fiskalinius deficitus lemia didelio (ir vis didėjančio) kredito prieaugio finansuojama paklausa ir dėl to labiau nei projektuota padidėjęs užimtumas bei darbo užmokestis. Spartesnis darbo užmokesčio, užimtumo ir kainų didėjimas, einamosios sąskaitos prastėjimas leidžia tikėtis, kad 2006 metų nominalus fiskalinis deficitas bus beveik 1 procentiniu punktu mažesnis už projektuojamąjį daugiausia dėl socialinio draudimo sektoriaus pertekliaus. *Hodrick Prescott* (HP) filtro taikymas struktūriniam deficitui apskaičiuoti gali duoti tokių rezultatų, kad pagal ataskaitinius duomenis struktūrinis fiskalinis deficitas tebebus artimas VTT. Kita vertus, šią teigiamą tendenciją gali pakoreguoti nepriklausomas savivaldybių sprendimas sumažinti savo perteklių.

Siekiant užtikrinti, kad ilguoju laikotarpiu nebūtų peržengta 3 procentų riba ir kuo geriau būtų vykdomi socialiniai įsipareigojimai būsimiesiems pensininkams, po vidutinio laikotarpio praėjus mokesčių mažinimo poveikiui, valdžios sektoriaus struktūrinį deficitą pakeis perteklius.

Valdžios sektoriaus finansų struktūra 2005–2008 metų laikotarpiu, palyginti su 2004 metais, pakis dėl mokesčių reformos poveikio valdžios sektoriaus pajamoms ir išlaidoms.

31. Šioje Programoje valdžios sektoriaus finansų projekcijos iš esmės keičiasi dėl šių veiksnių: lėšų, skirtų pagrindiniam kapitalui formuoti, panaudojimo nukėlimo į 2008–2009 metus; užduočių toliau gerinti mokesčių administravimą, mokestinių priemonių, kurias reikės numatyti siekiant kompensuoti struktūrines biudžeto pajamas, prarandamas dėl mokesčių mažinimo.

9 lentelė. Valdžios sektoriaus rodiklių (S13) projekcijos 2005–2009 metais *

	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2005 metais	BVP procentas				
			2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
1. Valdžios sektorius	S.13	-371,2	-0,5	-1,2	-0,9	-0,5	0,0
2. Centrinė valdžia	S.1311	-751,1	-1,1	-1,6	-0,9	-0,5	0,0

3. Valstijų subsektorius	S.1312	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
4. Vietinės valdžios subsektorius	S.1313	-36,9	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
5. Socialinio draudimo fondų subsektorius	S.1314	416,8	0,6	0,3	0,0	0,0	0,0
Valdžios sektorius (S13)							
6. Visos pajamos	TR	23529,5	33,0	33,3	33,9	34,5	35,9
7. Visos išlaidos	TE	23900,7	33,6	34,5	34,8	35,0	35,9
8. Grynasis skolinimas/skolinimasis	B.9	-371,2	-0,5	-1,2	-0,9	-0,5	0,0
9. Išlaidos palūkanoms	D.41	585,7	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8
10. Pirminis balansas		214,5	0,3	-0,4	0,0	0,4	0,8
Pajamų komponentai							
11. Visi mokesčiai (11=11a+11b+11c)		14439	20,3	20,7	20,7	20,3	20,5
11a. Netiesioginiai mokesčiai	D.2	7950,7	11,2	11,8	12,1	12,3	12,5
11b. Tiesioginiai mokesčiai	D.5	6486,0	9,1	8,9	8,6	8,0	8,0
11c. Kapitalo mokesčiai	D.91	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
12. Socialinio draudimo įmokos	D.61	6088,8	8,6	8,1	8,3	8,7	8,8
13. Pajamos iš turto	D.4	532,6	0,7	0,5	0,6	0,6	0,6
14. Kitos (14=15-(11+12+13))		2469,1	3,5	3,9	4,3	4,9	6,0
15. Visos pajamos (15=6)	TR	23529,5	33,0	33,3	33,9	34,5	35,9
p.m.: mokesčių našta (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		20527,8	28,8	28,8	29,0	29,1	29,2
Išlaidos							
16. Kolektyvinio vartojimo išlaidos	P.32	5025,9	7,1	6,9	6,3	6,0	5,9
17. Socialiniai pervedimai	D.62+D.63	13259,5	18,6	16,9	19,3	19,2	19,0
17a. Socialiniai pervedimai natūra	P.31=D.63	6855,0	9,6	10,8	10,0	9,5	9,5
17b. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62	6404,5	9,0	8,8	9,5	10,0	10,1
18. Palūkanos (18=9)	D.41	585,7	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8
19. Subsidijos	D.3	492,5	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8
20. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas**	P.51	2471,1	3,5	3,7	4,2	4,5	5,1
21. Kitos (21=22-(16+17+18+19+20))		2065,9	2,9	2,9	2,8	3,1	3,3

22. Visos išlaidos (22=7)	TE	23900,7	33,6	34,5	34,8	35,0	35,9
---------------------------	----	---------	------	------	------	------	------

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija.

*Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su duomenimis „visos pajamos“ ir „visos išlaidos“.

**Pažymėti skaičiai mažėtų, jeigu ES parama būtų panaudojama lėčiau, nei numatyta prielaidose.

Vidutiniu laikotarpiu valdžios sektoriaus pajamų dalis (BVP procentais) didės: 2005 metais jos sudarė 33 procentus BVP, 2006 metais sudarys 33,3 procento BVP, 2007 metais – 33,9 procento BVP. Paaiškėjusi naujos finansinės perspektyvos tikėtinai didėjanti ES parama leis padidinti pajamų dalį iki 35,9 procento BVP 2009 metais.

Pajamų iš netiesioginių mokesčių ir BVP santykis išlaikys didėjimo tendenciją per visą vidutinės trukmės laikotarpį. Geresnis mokesčių administravimas didins pajamas iš netiesioginių mokesčių: 2006 metais jos sieks 11,2 procento, o 2007 metais padidės iki 12,1 procento BVP. Nepaisant geresnio gyventojų pajamų mokesčio ir pelno mokesčio administravimo dėl gyventojų pajamų mokesčio tarifo mažinimo, 2006 metais pajamos iš tiesioginių mokesčių sieks 8,9 procento BVP ir bus 0,2 procento BVP mažesnės nei 2005 metais, o 2007 metais jų dalis iš BVP sumažės dar 0,3 procentinio punkto. Pagrindinis scenarijus leidžia numatyti, kad 2007 ir 2008 metais mokestinių pajamų ir BVP santykis sumažės dėl mokesčių reformos ir pensijų reformos. Mokestinių pajamų dalies iš BVP mažėjimą lėtina spartesnis nei BVP kompensacijų darbuotojams augimas, bet tik iš dalies.

2005 metais visų valdžios sektoriaus išlaidų dalis pirmą kartą po 1997 metų padidėjo 0,3 procentinio punkto – iki 33,6 procento BVP: padidėjo pervedamos ES paramos sumos, mokamos ES nuosavų išteklių sumos ir subsidijos žemės ūkiui. Dėl ES paramos panaudojimo ir nacionalinių investicijų 2006 metais išlaidos padidės iki 34,5 procento BVP. Stabilumo ir augimo pakto įpareigojimo kasmet mažinti struktūrinį deficitą maždaug 0,5 procentinio punkto BVP vykdymas nekeičia valdžios finansų kokybės gerinimo planų. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas dėl ES paramos panaudojimo projektuojamu laikotarpiu turėtų padidėti nuo 3,3 procento BVP 2004 metais iki 5,1 procento BVP 2009 metais.

Valdžios sektoriaus išlaidas (BVP procentais) šiek tiek padidins Valstybės investicijų programa ir didėjanti ES investicinė parama. Fiskalinė drausmė gali būti išlaikyta vidutinės trukmės laikotarpiu sumažinus einamųjų valdžios sektoriaus išlaidų dalį. Įgyvendinus parengtus projektus, socialinės išlaidos sudarys daugiau kaip 9 procentus BVP ir 2008–2009 metais gali viršyti 10 procentų BVP.

Sėkmingai įgyvendinama pensijų reforma leis pasirengti mažinti numatomą 2050 metų valdžios skolą, skatins privačius asmenis pačius papildomai kaupti lėšas senatvės pensijai. 2007 metais pensijų reformai skirtų mokestinių pajamų dalis stabilizuosis ir sudarys 0,9 procentinio punkto BVP.

Paramai žemės ūkio veiklos subjektams didinti, mokesčių ir pensijų reformai įgyvendinti reikia papildomų pajamų. Kad būtų pasiekti vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus fiskalinio deficito tikslai, turės sumažėti kolektyvinio vartojimo išlaidos – nuo 7,1 procento BVP 2005 metais iki 5,9 procento BVP 2009 metais. Iš nacionalinių šaltinių didinama parama žemės ūkio veiklos subjektams 2007 metais, palyginti su 2006 metais, padidės 0,1 procento BVP ir sieks daugiau kaip 0,8 procento BVP.

Dėl ankstesnių įsipareigojimų apmokėjimo skolintomis lėšomis palūkanų dalis padidės nuo 0,8 procento BVP 2006 metais iki 0,9 procento BVP 2007–2008 metais.

32. *Valdžios sektoriaus subsektorių balansai.* Socialinio draudimo fondų subsektoriaus balansas 2005 metais išliko perteklinis – užfiksuotas 0,6 procento BVP perteklius.

Nors 2005 metais savivaldybės pajamų surinko daugiau nei planuota dėl geresnio mokesčių administravimo ir spartesnio darbo užmokesčio bei užimtumo didėjimo, bendras vietos valdžios subsektoriaus balansas buvo deficitinis. 2005 metų vietos valdžios subsektoriaus deficitas sudarė mažiau nei 0,1 procento BVP. Vidutiniu laikotarpiu planuojamas artimas subalansuotam vietos valdžios subsektoriaus balansas.

Pastaraisiais metais vykdomos struktūrinės ir mokesčių reformos lėmė, kad visą valdžios sektoriaus deficitą 2005 metais sudarė centrinės valdžios subsektoriaus deficitas – 1,1 procento BVP.

Dėl didėjančių socialinių išmokų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto perteklius sumažės, nors dirbančių asmenų skaičiaus ir darbo užmokesčio didėjimo tendencijos leidžia planuoti didesnes socialines įmokas.

Centrinės valdžios subsektoriaus deficito mažėjimas turės lemti viso valdžios sektoriaus deficito mažėjimą vidutiniu laikotarpiu.

Valdžios sektoriaus struktūrinio deficito mažinimas vidutiniškai po 0,5 procento BVP 2005–2009 metų laikotarpiu nurodytas 13 lentelėje.

Struktūrinis deficitas ir fiskalinės politikos tęstinumas

33. Nauji skaičiavimai rodo, kad maksimalus 2000–2004 metų laikotarpio valdžios sektoriaus deficito ciklinis svyravimas buvo 1,1 procento BVP, tai apytiksliai atitinka ES Komisijos preliminarinius skaičiavimus. 2006 metais ciklinės pajamos sudarys apie 1 procentinį punktą BVP. Toliau ryžtingai vykdant išlaidų mažinimo ir pajamų didinimo politiką, bus siekiama, kad valdžios sektoriaus patikslintas pagal ciklą deficitas 2009 metais sudarytų 0,2 procento BVP. Koreguoto pagal ciklą deficito mažinimas sudarys sąlygas per ekonominį ciklą nevaržomai pradėti veikti automatiniais stabilizatoriams.

34. *Gamybos apimtys atotrūkio įvertinimas.* Apskaičiuojant BVP ciklą, taikytas Hodrick Prescott (HP) filtro metodas. Gauti rezultatai rodo, kad vidutinės trukmės laikotarpiu gamybos atotrūkis nuo potencialo išliks teigiamas.

Gamybos atotrūkis 2006 metais sudarys 2,8 procento, 2007 metais – 2,7 procento, 2008 metais – 1,9 procento, 2009 metais – 0,6 procento.

Tačiau dėl trumpų duomenų eilučių taikant Hodrick Prescott (HP) filtro metodą ar gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAIRU* koncepcija), Lietuvos gamybos atotrūkis įvertinamas netiksliai. Pagal gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAIRU* koncepcija) gautos išvados dėl trumpų duomenų eilučių, patikimų duomenų stokos ir struktūrinių lūžių gausos laikinai nepriimtinos. *NAIRU* skaičiavimo metodika neleidžia įvertinti struktūrinių šokų. Pirma, sparti pastarųjų metų statybų plėtra neįprastai skatina ciklinį nedarbo mažėjimą, kurį *NAIRU* gali įvertinti kaip permanentinį. Antra, bendra Europos darbo rinka pakeis užimtumo ciklinius svyravimus: integracija sumažins ciklinį nedarbą, nes dalis netekusiųjų darbo gali emigruoti. Ciklinis nedarbas gali virsti nuolatiniu darbo jėgos mažėjimu.

10 lentelė. Ekonomikos ciklai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
1. BVP didėjimas palyginamosiomis kainomis		7,6	7,8	6,3	5,3	4,5
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+)/skolinimasis (-)	B.9N	-0,5	-1,2	-0,9	-0,5	0,0
3. Palūkanų mokėjimas		0,8	0,8	0,9	0,9	0,8
4. Potencialus BVP didėjimas		6,9	6,7	6,4	6,1	5,8

iš jo:						
darbo jėga		N.A	N.A	N.A	N.A	N.A
kapitalas		N.A	N.A	N.A	N.A	N.A
technologinė pažanga		N.A	N.A	N.A	N.A	N.A
5. Gamybos apimties atotrūkis		1,7	2,8	2,7	1,9	0,6
6. Ciklinė biudžeto komponentė		0,5	0,8	0,8	0,5	0,2
7. Balansas, patikslintas pagal ciklą (2-6)		-1,0	-2,0	-1,7	-1,0	-0,2
8. Pirminis balansas, patikslintas pagal ciklą (7+3)		-0,2	-1,2	-0,8	-0,2	0,6

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Hodrick Prescott (HP) filtro metodo trūkumas – tai, kad struktūriniai pokyčiai išlyginami net ir tuo atveju, jeigu jie rodo aiškų gamybos poslinkį. Be to, šis metodas turi vadinamojo galutinio taško problemą. Taikant abu metodus struktūriniam deficitui skaičiuoti, turėtų būti atsižvelgiama į jų trūkumus. Abu metodai negali įvertinti dėl didėjančio išorinio disbalanso laikinai gaunamų pajamų.

1995–2003 metais tik trečdalis BVP ciklinio svyravimo virsdavo valdžios sektoriaus deficitu. Šią valdžios sektoriaus finansų savybę paaiškina mažas pajamų lankstumas esant BVP svyravimams ir istoriškai labai mažos išlaidos, susijusios su nedarbu Lietuvoje.

Pagal 1995–2002 metų (stebėjimų laikotarpis – 7 metai) faktinius ketvirčių duomenis apie valdžios sektoriaus pajamas nustatytas muito, pridėtinės vertės mokesčio, akcizų, pajamų, pelno mokesčių ir einamųjų išlaidų lankstumas.

Duomenys, pateikti 11 lentelėje, rodo, kad visiškai nelanksčios yra pajamos iš tabako. Nustatyta, kad lanksčiausios pajamos iš degalų, t. y. degalai yra prekė, kurios vartojimas labai reaguoja į pajamų svyravimus. Lankstumo įverčiai būtų tikslesni, jeigu duomenų kokybės nebūtų pakeitę gausūs mokesčių įstatymų pakeitimai. Šioje Programoje deficitas vis dar vertinamas vadovaujantis griežtesnėmis einamųjų išlaidų ciklinio svyravimo prielaidomis: lankstumas sumažintas nuo 0,97 iki 0. Jeigu ilgai trukęs ryšys tarp lėtėjančio einamųjų valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP didėjimo išliktų, ciklinė deficito dalis vidutinės trukmės laikotarpiu sudarytų tik dešimtadalį gamybos atotrūkio nuo potencialo.

Valdžios sektoriaus deficitas, atsižvelgiant į ekonomikos ciklą, apskaičiuotas remiantis šioje Programoje pateiktomis makroekonominėmis ir biudžeto rodiklių projekcijomis.

11 lentelė. Lietuvos valdžios sektoriaus pajamų lankstumo įverčiai

ESS'95 kodas		Ciklinio lankstumo įverčio koeficientas
1.D.212	Muitai	0,84
2.D.211	PVM	0,97
3. D.214	Akcizai	1,36
	iš jų:	
	už alkoholį	1,09
	už tabaką	0
	už degalus	1,57
4.D5	Pajamų ir pelno mokesčiai	1,03
5.D61	Socialinės įmokos	0,98
6.	Einamosios išlaidos	0

Šaltinis – Finansų ministerija.

Skolos dydis ir kitimas

35. Valdžios sektoriaus skolos lygis pastaraisiais metais nuosekliai mažėjo ir 2005 metų pabaigoje sudarė 18,7 procento BVP.

Valstybės skolinimosi apimtį griežtai reglamentuoja einamųjų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymai, kuriais tvirtinami kiekvienų metų Lietuvos Respublikos Vyriausybės grynojo skolinimosi, savivaldybių skolinimosi ir garantijų institucijų prisiimtų įsipareigojimų, kuriems suteikta valstybės garantija, limitai.

Didžiausią valdžios sektoriaus skolos dalį sudaro centrinės valdžios subsektoriaus skola – apie 96 procentus, o vietos valdžios ir socialinės apsaugos fondų – apie 4 procentus.

Centrinės valdžios subsektoriaus skolos struktūra gana konservatyvi – trumpalaikiai įsipareigojimai (pagal likutinę trukmę) sudaro apie 10 procentų visos skolos, o skolos už kintamąsias palūkanų normas – apie 2 procentus visos skolos. Užsienio valiutomis, kurių kursas kinta lito arba euro atžvilgiu, skolos portfelis sudaro tik apie 2 procentus visos skolos. Tokia skolos portfelio struktūra kelia gana nedidelę riziką valstybės finansams.

36. Svarbiausias vidutinės trukmės valstybės vardu prisiimtų skolinių įsipareigojimų valdymo politikos tikslas – užtikrinti Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytą valstybės išlaidų ir valstybės vardu prisiimtų skolinių įsipareigojimų finansavimą iš skolintų lėšų kuo mažesnėmis sąnaudomis ir priimtina rizika vidutinės trukmės laikotarpiu, neviršijant nustatytųjų skolos ir skolinimosi limitų, ir laikytis reikalavimų, keliamų ES valstybėms narėms, siekiančioms įsivesti eurą.

37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimosi strategija išliko tokia kaip 2005 metais.

Didžiausia dalis Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimosi poreikio artimiausiais metais susidarys dėl užsienio ir vidaus paskolų grąžinimo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto deficito finansavimo.

38. Vidutinės trukmės laikotarpiu Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra numąčiusi įgyvendinti šias skolinimosi politikos priemones:

38.1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimosi poreikį finansuoti litaais ir eurai arba kita valiuta, kuri būtų keičiama į litus ar eurus taikant išvestines finansines priemones;

38.2. mažinti valstybės vardu prisimtus skolinius įsipareigojimus tomis užsienio valiutomis, kurių kurso kitimas lito ir euro atžvilgiu galėtų sukelti nepageidaujamą skolos valdymo išlaidų kitimą;

38.3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimosi poreikį daugiausia finansuoti išleidžiant VVP vidaus ir užsienio rinkose;

38.4. tiek vidaus, tiek užsienio rinkose išleidžiamus VVP koncentruoti į dideles emisijas, didinant jų likvidumą;

38.5. valstybės piniginių išteklių srautams subalansuoti naudoti Valstybės išdo vekselius, kredito linijas, atpirkimo sandorius ir kitas trumpalaikio skolinimosi priemones.

39. *Valdžios sektoriaus skolos projekcijos.* Prognozuojama, kad 2006 metais valdžios sektoriaus skolos lygis sumažės iki 18,4 procento projektuojamo BVP, paskui pakils iki 19,2 procento projektuojamo BVP 2007 metais ir vėliau mažės iki 17,7 procento projektuojamo BVP 2009 metų pabaigoje.

12 lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
1. Valdžios sektoriaus skola metų pabaigoje	18,7	18,4	19,2	19,0	17,7
2. Valdžios sektoriaus skolos pokytis	-0,8	-0,3	0,8	-0,2	-1,3
valdžios sektoriaus skolos pokyčius lemiantys veiksniai					
3. Pirminis balansas	0,3	-0,4	0,0	0,4	0,8
4. Palūkanos	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8
5. Skolos pokyčio tikslinimas	-0,4	-0,7	0,8	0,2	-0,4
numanoma valstybės skolos palūkanų norma (procentais)	4,6	4,7	5,0	4,7	4,6
kiti susiję kintamieji					
6. Likvidus finansinis turtas					
7. Grynoji skola (7=1-6)					

Šaltinis – Finansų ministerija.

Struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams

40. Struktūrinis biudžeto balansas rodo, koks būtų valdžios sektoriaus pajamų ir išlaidų skirtumas, jeigu faktinis BVP būtų lygus potencialiam. Šis deficitas apskaičiuojamas atsižvelgiant į verslo ciklo efektą. 13 lentelė leidžia apskaičiuoti struktūrinio deficito mažėjimą atsižvelgiant į struktūrinius valdžios finansų pokyčius: ES paramos bendrojo finansavimo pradžią ir pensijų reformos plėtrą. Atsižvelgiant į šiuos struktūrinius finansų pokyčius ir laikinas priemones, apskaičiuojama, kad valdžios sektoriaus biudžetų planai leis struktūrinį deficitą, koreguotą pagal struktūrines reformas ir laikinas priemones, 2005–2009 metais mažinti vidutiniškai 0,5 procento BVP. Reikiami papildomi finansiniai ištekliai gali būti gaunami geriau administruojant mokesčius ir ėmusis kitų papildomų struktūrinių priemonių. Papildomos struktūrinės priemonės būtų nurodytos kituose, atnaujintuose šios Programos variantuose.

13 lentelė. Valdžios sektoriaus struktūrinio ir ciklinio fiskalinio deficito projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
1. Valdžios sektoriaus fiskalinio deficito užduotis	-0,5	-1,2	-0,9	-0,5	0,0
2. Ciklinis fiskalinis deficitas (-)	0,5	0,8	0,8	0,5	0,2
3. Struktūrinis fiskalinis deficitas	-1,0	-2,0	-1,7	-1,0	-0,2
4. EB nuosavi ištekliai	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9
5. ES paramos bendrojo finansavimo poreikis	0,3	0,5	0,5	0,8	0,4
6. Pensijų reforma	0,4	0,6	0,9	0,9	0,9

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
7. Struktūrinis deficitas atėmus ES nuosavų išteklių įmokas, struktūrinių reformų išlaidas, bendrojo finansavimo poreikį ir pajamas, kurios nebus gautos arba bus gaunamos laikinai	0,7	0,1	0,8	1,6	2,1
8. Kasmetinės struktūrinės valdžios sektoriaus priemonės, įgyvendinančios Stabilumo ir augimo pakto įpareigojimus	-1,4	0,6	-0,7	-0,9	-0,4

Šaltinis – Finansų ministerija.

IV. JAUTRUMO ANALIZĖ IR PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

Ekonominės raidos rizikos aspektai ir jų poveikis biudžetui

41. Biudžeto projekcijos atliktos pagal ES Komisijos išankstines prognozes, pateiktas iki šios Programos atnaujinimo.

Vidutiniu laikotarpiu rinkoje vienu procentiniu punktu padidėjus kintamosioms ir fiksuotoms palūkanų normoms, mokėtinos 2007–2009 metais palūkanos už centrinės valdžios skolą (įskaitant naują skolą) padidėtų atitinkamai 48 mln. litų, 76 mln. litų ir 85 mln. litų, t.y. vidutiniškai – 0,1 procento BVP.

42. Yra rizika, kad klaidingai pastarųjų metų sėkmės įspūdžiu grindžiami rinkos dalyvių lūkesčiai dėl ūkio plėtros perspektyvų skatins didinti kredito prieaugį, didins atotrūkį tarp paklausos ir vidutinės trukmės gamybinio potencialo. Tokiu atveju BVP, kainos ir darbo užmokestis didės sparčiau, nei projektuojama, o po to ciklinis veiklos sulėtėjimas bus spartesnis. Kreditų plėtra pasiekė tokį mastą, kad ES paramos panaudojimas nebegali būti pakankama priemonė, pajėgianti visiškai kompensuoti ūkio ciklinį svyravimą. Todėl labai svarbi ūkio rizikos valdymo sąlyga – nustatyti valdžios sektoriaus fiskalines užduotis ir nuosekliai jas vykdyti. Dabar sunku tiksliai apskaičiuoti, kiek netenkama pajamų, tačiau tikėtina, kad prasidėjus staigiam išoriniam Lietuvos ūkio subalansavimui arba disinflaciniam procesams pajamų dalis sumažėtų daugiau nei vienu procentiniu punktu BVP. Parlamentinių partijų susitarimas dėl fiskalinės drausmės (šiuo metu apie tai diskutuojama) sudarys sąlygas tartis dėl papildomų struktūrinių priemonių šiai rizikai valdyti.

43. Jeigu išsipildytų TVF nuogastavimai dėl korekcijos kaimyninėse šalyse ir komerciniai bankai pernelyg sparčiai pakeistų kredito pasiūlos politiką, Lietuvos ūkio augimas korekcijos metais būtų keliais procentiniais punktais lėtesnis, paskui vėl susilygintų su sparčiu potencialiu BVP augimu. BVP augimo neplanuoto sulėtėjimo metu nominalaus fiskalinio deficito didėjimas palankiomis skolinimosi sąlygomis ir nepažeidžiant Stabilumo ir augimo pakto reglamentų nuostatų galėtų būti panaudotas kaip ūkį stabilizuojanti priemonė. Taip pat kelių procentinių punktų nominalaus BVP augimo sulėtėjimą galėtų sukelti nekilnojamojo turto kainų sugrįžimas iki ekonomiškai pagrįstų kainų lygio.

Stiprių ciklinių svyravimų rizika kyla ne tik dėl 15 procentų BVP siekiančio kasmetinio kredito prieaugio spartėjimo, bet ir dėl netikėto, staigaus, pernelyg greito kredito prieaugio (ar net kredito apimtys) sumažėjimo. Spartus kredito prieaugio mažėjimas reikštų, kad vėliau prasidėsianti ūkio ciklinė fazė būtų gilesnė. Informacijos skleidimas laiku leidžia verslui racionaliai vertinti ūkio perspektyvas ir yra skirtas sudaryti sąlygas ankstyvai ir valdomai BVP augimo tempų korekcijai artimiausiais metais, kuri užtikrintų spartų ir tvarų 6 procentų vidutinį BVP augimą vėlesniais metais.

Tikėtina, kad dėl spartesnės Lietuvos darbo rinkos integracijos su prekybos partneriais iš ES darbo užmokestis gali didėti sparčiau, nei projektuojama. Kadangi darbo pajamų ribiniai tarifai yra didesni nei kapitalo pajamų, valdžios sektoriaus mokestinių pajamų dalis (BVP procentais) didėtų sparčiau, nei projektuojama, ir sudarytų sąlygas sparčiau gerinti sveikatos apsaugos ir švietimo finansavimą nepažeidžiant Stabilumo ir augimo pakto reglamentų.

Fiskalinė rizika

44. Projektuojami pagrindiniai fiskalinės rizikos šaltiniai yra šie: indėlių draudimas, nuosavybės teisių į nekilnojamąjį turtą atkūrimas, valstybės įmonių skolos, santaupų atkūrimas, valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės (toliau vadinama – IAE) uždarymas, neišmokėtos dirbančių pensininkų pensijos dalies grąžinimas (apie 180–200 mln. litų).

45. *Indėlių draudimas*. Bendra draudžiamų indėlių suma 2006 m. rugpjūčio 1 d. buvo 27375,04 mln. litų, arba 33,6 procento BVP.

46. *Santaupų atkūrimas*. Šie įsipareigojimai 2006 m. spalio 1 d. sudarė 1247,7 mln. litų, arba 1,8 procento BVP. 2005 metais pakeistas Lietuvos Respublikos santaupų atkūrimo įstatymas (Žin., 1997, Nr. [58-1330](#); 2005, Nr. [118-4266](#)), jame numatytas dar vienas lėšų šaltinis gyventojų atkurtoms santaupoms grąžinti – Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir (arba), laikantis nustatytųjų skolinimosi limitų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės valstybės vardu pasiskolintos lėšos. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programos įgyvendinimo priemonėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1020 (Žin., 2006, Nr. [112-4273](#)), numatyta su visomis Lietuvos Respublikos gyventojų santaupų atkūrimo įstatyme nustatytomis indėlininkų grupėmis baigti atsiskaityti 2008 metų IV ketvirtį. Lėšos, susijusios su valstybės įsipareigojimais grąžinti atkurtąsias santaupas: 2006 metais – 216 mln. litų, 2007 metais – 534 mln. litų, 2008 metais – 614,6 mln. litų. Jeigu bus priimtas sprendimas 2006 metais santaupoms atkurti naudoti ne tik Lietuvos Respublikos valstybės biudžete numatytas, bet ir skolintas lėšas, šios sumos bus tikslinamos.

47. *Nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimas*. Lėšų poreikis kompensacijoms už valstybės išperkamą žemę, mišką ir vandens telkinius išmokėti 2006 m. spalio 1 d. sudarė 346,3 mln. litų, arba 0,4 procento numatomo BVP.

Lėšų poreikis piliečių nuosavybės teisėms į išlikusius gyvenamuosius namus, jų dalis, butus atkurti ir kompensacijoms už išperkamą nekilnojamąjį turtą religinėms bendrijoms išmokėti 2006 metais sudaro 200 mln. litų, arba 0,2 procento numatomo BVP, o 2007 metais – 72 mln. litų, arba 0,1 procento numatomo BVP (šios sumos gali didėti dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatyme (Žin., 1998, Nr. [61-1728](#); 2003, Nr. [102-4582](#)) nustatyto vertės patikslinimo). 2008–2009 metams skirti lėšų kol kas nenumatoma.

Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad piliečiams neišmokėtos piniginių kompensacijų sumos indeksuojamos kiekvienais metais, atsižvelgiant į praėjusių metų infliaciją, o 9 straipsnio 14 dalis numato, kad vykdant valstybės garantijas nuomininkams turi būti atliktas nuomojamų gyvenamųjų patalpų rinkos vertės patikslinimas.

48. *IAE uždarymas*. Rizika susijusi su IAE veikla ir užsienio finansavimu, skiriamu šiai veiklai nutraukti. IAE eksploatavimo nutraukimo fondo 2006 metų sąmatoje išlaidoms numatyta 64 mln. litų (0,1 procento BVP), o 2007 metų sąmatos projekte – 39 mln. litų (0,05 procento BVP).

14 lentelė. Specialiajai Ignalinos paramos administravimo Lietuvoje programai* numatomos lėšos (tūkst. litų)

Finansavimo šaltiniai	2006 metų biudžetas	2007 metų biudžeto projektas	2008 metų biudžeto projektas	2009 metų biudžeto projektas
1. ES lėšos	96678	65603	104000	104000
2. Bendrojo finansavimo lėšos	550	29682	30000	30000

*Šaltinis – Finansų ministerija.

*Programą administruoja Ūkio ministerija.

49. *Valstybės garantijos.* Nuo 2003 metų naujos valstybės garantijos neteikiamos, išskyrus tuos atvejus, kai reikia grąžinti suteiktas paskolas su valstybės garantija.

Paskolų portfelis su valstybės garantija 2006 m. rugpjūčio 31 d. sudarė apie 1 procentą projektuojamo 2006 metų BVP. Projektuojama, kad ši suma vidutinės trukmės laikotarpiu išliks ne didesnė kaip 1 procentas BVP.

50. *Paskolos iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų ir suteiktos su valstybės garantija paskolos.* Siekiant geriau valdyti kredito riziką, valstybės suteiktos paskolos, taip pat suteiktos su valstybės garantija paskolos skirstomos į 5 rizikos grupes (remiantis komercinių bankų praktika). Rizikos grupė nustatoma atsižvelgiant į skolininko būklę, vertinamą pagal paskolos grąžinimo tvarkingumą, paskolos pertvarkymo ir refinansavimo faktus, skolininko finansinės ir ūkinės veiklos būklę, faktinių investicijų projekto vykdymą.

2006 m. birželio 30 d. duomenimis, penktajai rizikos grupei priskirtų skolininkų, kuriems suteiktos paskolos iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, negrąžinta suma sudarė 219,857 mln. litų. Penktajai rizikos grupei priskirtų skolininkų, kuriems suteiktos paskolos su valstybės garantija, negrąžinta suma sudarė 28,508 mln. litų.

Pagal 2006 m. rugsėjo 30 d. būklę valstybės įmonių ir akcinių bendrovių, kurių daugiau nei 51 procentas akcijų priklauso valstybei ir kurioms suteiktos paskolos iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, negrąžinta suma sudarė 176,371 mln. litų, o valstybės įmonių ir akcinių bendrovių, kurių daugiau nei 51 procentas akcijų priklauso valstybei, suteiktų paskolų su valstybės garantija negrąžinta suma – 314,987 mln. litų.

Palyginimas su ankstesniais planais

51. Atsižvelgiant į Statistikos departamento paskelbtus faktinius 2006 metų 9 mėnesių duomenis, naftos kainų pokyčius ir pastaruoju metu susiformavusias ūkio raidos tendencijas, patikslintos BVP projekcijos.

15 lentelė. BVP, valdžios sektoriaus deficito ir valdžios sektoriaus skolos projekcijų kaita, palyginti su ankstesne Konvergencijos programa

Rodiklio pavadinimas	ESS'95 kodas	BVP procentas				
		2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
1. BVP didėjimas palyginamosiomis kainomis						
ankstesnė projekcija		7,0	6,0	5,3	6,8	N.A.
naujausia projekcija		7,6	7,8	6,3	5,3	4,5
sumažėjimas (-)/padidėjimas(+)		0,6	1,8	1,0	-1,5	N.A.
2. Valdžios sektoriaus grynas	EDP					

Rodiklio pavadinimas	ESS'95 kodas	BVP procentas				
		2005 metais	2006 metais	2007 metais	2008 metais	2009 metais
skolinimas(+)/skolinimasis(-)	B.9					
ankstesnė projekcija		-1,5	-1,4	-1,3	-1,0	N.A.
naujausia projekcija		-0,5	-1,2	-0,9	-0,5	0,0
sumažėjimas (-)/padidėjimas(+)		-1,0	-0,2	-0,4	-0,5	N.A.
3. Valdžios sektoriaus skola						
ankstesnė projekcija		19,2	19,9	19,8	18,9	N.A.
naujausia projekcija		18,7	18,4	19,2	19,0	17,7
sumažėjimas (-)/padidėjimas (+)		-0,5	-1,5	-0,6	0,1	N.A.

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Valdžios sektoriaus deficito ir skolos projekcijos atliktos pagal ESS'95 apskaitos metodologiją.

V. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ KOKYBĖ

52. *Politikos strategija.* Vykdamas biudžeto sandaros reformą, nebiudžetiniai fondai įtraukti į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą, priimti įstatymų pakeitimai, leidžiantys sukaupti lėšų Rezerviniam (stabilizavimo) fondui, kurio paskirtis – kaupti valstybės lėšas ekonomikos funkcionavimui užtikrinti ekstremalių situacijų ir ekonominės grėsmės sąlygomis, o pagrindinis įplaukų šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos. Rezerviniame (stabilizavimo) fonde 2006 m. spalio 1 d. buvo 1353,4 mln. litų (1,7 procento projektuojamo BVP).

16 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, suskirstytos pagal funkcijas

Rodiklio pavadinimas	Funkcinės klasifikacijos kodas	BVP procentas	
		2004 metais	2009 metais
1. Bendros valstybės paslaugos	01	4,7	–
2. Gynyba	02	1,4	–
3. Viešojoji tvarka ir visuomenės apsauga	03	1,9	–
4. Ekonomika	04	3,6	–
5. Aplinkos apsauga	05	0,5	–
6. Būstas ir komunalinis ūkis	06	0,4	–
7. Sveikatos apsauga	07	4,1	–
8. Poilsis, kultūra ir religija	08	0,7	–
9. Švietimas	09	5,9	–
10. Socialinė apsauga	10	10,1	–
11. Išlaidos, iš viso		33,1	35,9

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Dėl fiskalinės konsolidacijos Lietuvos valstybės valdymo išlaidų dalis (BVP procentais) išlieka nedidelė, palyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis. Eurostato duomenimis, 2004 metais ES-25 valstybėse valdymo išlaidos sudarė nuo 2,4 iki 7,4 procento BVP. Lietuvoje 2004 metais šis

rodiklis sudarė 4,7 procento BVP. Bus siekiama išlaikyti reikiamą sveikatos apsaugos ir švietimo paslaugų kokybę, todėl Stabilumo ir augimo pakto įgyvendinimas Lietuvoje šias funkcijas ribos mažiausiai. ES parama ekonominėms funkcijoms skiriamą BVP dalį vidutinės trukmės laikotarpiu padidins keliais procentiniais punktais.

Valdžios sektoriaus išlaidos

53. *Tikslai.* Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti patvirtintuose strateginiuose dokumentuose, kurie tarpusavyje susiję ir sudaro integralią sistemą. Pagrindiniai nacionalinio biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 (Žin., 2002, Nr. [113-5029](#)), Lietuvos 2004–2006 metų bendrajame programavimo dokumente, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. [123-4486](#)), Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1290 (Žin., 2005, Nr. [139-5019](#)), taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programoje, Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje, regionų plėtros planuose. Sudarant Lietuvos Respublikos 2007–2009 metų valstybės biudžetą ir rengiant atitinkamas programas, vadovaujamosi Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginiais tikslais (prioritetais), patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 855 (Žin., 2006, Nr. [97-3765](#)):

53.1. kelti žmonių gerovę, stiprinti šeimą, mažinti skurdą ir socialinę atskirtį, didinti geros kokybės užimtumą, užtikrinti sveiką ir saugią gyvenamąją aplinką, siekti tolesnės kaimo ekonominės ir socialinės plėtros;

53.2. kelti visų ūkio sričių našumą ir didinti konkurencingumą, plėsti ekonominę infrastruktūrą bei kurti verslui palankią aplinką ir stiprinti ekonominį saugumą;

53.3. skatinti šalies mokslo ir technologijų pažangą, plėtoti informacinę ir žinių visuomenę, didinti švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos apsaugos finansavimą;

53.4. stiprinti valstybės valdymą ir savivaldą, užtikrinti viešąją tvarką, gerinti teisinės sistemos veiklą, siekti pažaboti korupciją;

53.5. siekti, kad Lietuva kuo greičiau taptų visateise Ekonominės ir pinigų sąjungos nare, įsiliesti į Šengeno erdvę;

53.6. vykdyti koordinuotą užsienio politiką, aktyviai dalyvauti Europos Sąjungos veikloje ir plėtoti krašto apsaugą, kaip NATO kolektyvinės saugumo ir gynybos sistemos dalį.

54. Siekiant efektyviau naudoti ES paramos lėšas, Lietuvos Respublikos 2006 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme (Žin., 2005, Nr. [150-5462](#)) Lietuvos Respublikos Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai suteikta teisė persikirstyti tarp asignavimų valdytojų, investavimo sričių ir ekonominės klasifikacijos straipsnių ES paramos ir bendrojo finansavimo programoms bei projektams skirtas lėšas, taip pat lėšas minėtųjų programų ir projektų PVM mokėti ir kitoms teisės aktais reglamentuotoms išlaidoms, susijusioms su šių projektų įgyvendinimu, dengti skirtas lėšas. Be to, Lietuvos Respublikos 2006 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas leidžia ES paramos bendrai finansuojamoms programoms ir projektams skirtų lėšų nepanaudotus (palyginti su planu) 2005 metų pabaigos likučius naudoti bendrai finansuojamiems projektams kaip specialiųjų programų nepanaudotas lėšas, taip pat leidžiama ES finansinės paramos laikinai laisvas lėšas grąžintinai naudoti Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto reikmėms, susijusioms su įmokomis į ES biudžetą ir ES programų finansavimu, ir biudžeto lėšų stygiui dengti užtikrinant, kad ES finansinės paramos specialiosios programos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto būtų finansuojamos laiku.

Valstybės investavimo strategija išdėstyta Valstybės investicijų 2006–2008 metų programoje pagal investavimo kryptis, kurioje numatomos lėšos valstybės remiamų programų investicijų projektams įgyvendinti, finansavimo šaltiniai ir šių investicijų projektų įgyvendinimo terminai. Rengiant Valstybės investicijų 2006–2008 metų programą, pirmenybė teikiama bendrai su ES finansuojamiems, ES reikalavimus atitinkantiems ir krašto apsaugos, kaip kolektyvinės saugumo ir gynybos sistemos dalies, plėtojimo investicijų projektams.

Įstojusi į ES, Lietuva gauna ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo lėšų, kurių naudojimo strategija ir priemonės numatytos atitinkamai Lietuvos 2004–2006 metų bendrajame programavimo dokumente, ir Sanglaudos fondo strategijoje 2004–2006 metams, patvirtintoje finansų ministro, aplinkos ministro ir susisiekimo ministro 2004 m. vasario 20 d. bendru įsakymu Nr. 1K-054/D1-79/3-99 (Žin., 2004, Nr. [33-1071](#)). ES struktūriniai fondai ir Sanglaudos fondas yra ES struktūrinės politikos finansinės priemonės, skirtos ES valstybių narių prioritetiniams projektams iš dalies finansuoti. Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas nustato ES struktūrinių fondų ir nacionalinio bendrojo finansavimo lėšų naudojimo strategiją, prioritetus ir priemones, o Sanglaudos fondo strategija 2004–2006 metams – Sanglaudos fondo ir nacionalinio bendrojo finansavimo lėšų naudojimo strategiją ir projektus. Taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybė rengia vidutinės trukmės strateginį dokumentą dėl Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos, kuriame atsižvelgiant į Europos Bendrijos Sanglaudos politikos strategines gaires, Europos Bendrijos prioritetus ir nacionalinės politikos prioritetus nustatomi struktūrinės paramos panaudojimo tikslai ir prioritetai.

55. *Numatomos priemonės.* 2006–2009 metais numatoma:

55.1. pertvarkyti valdžios sektoriaus išlaidų struktūrą pagal finansavimo prioritetus ir ES finansinės paramos bendrojo finansavimo poreikius;

55.2. sudaryti institucines ir administracines sąlygas kuo efektyviau panaudoti ES biudžeto teikiamas lėšas;

55.3. gerinti savivaldybių finansų valdymą;

55.4. gerinti sveikatos apsaugos sistemos finansų valdymą;

55.5. baigti privatizuoti valstybei priklausantį turtą;

55.6. efektyviau valdyti valdžios sektoriaus finansinius srautus siekiant mažinti papildomą krūvį biudžetui, galintį atsirasti dėl išlaidų, susijusių su naryste ES ir NATO.

56. Tobulinamas valstybės finansų valdymas pagal ES valstybėse narėse taikomą valstybės finansų apskaitos, finansinių rodiklių vertinimo ir projektavimo metodologiją gerinant techninę bazę ir keliant specialistų kvalifikaciją.

Tobulinama biudžeto ir ES pagalbos derinimo schema.

Siekiant derinti skirtingos trukmės strategijas ir biudžeto procesus, atnaujinama ir Strateginio planavimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 (Žin., 2002, Nr. [57-2312](#)).

Nepanaudotas valdžios sektoriaus planinės išlaidas, galinčias atsirasti dėl vėluojančio ES paramos bendrojo finansavimo ar kitų priežasčių, numatoma skirti papildomai fiskaliniam deficitui mažinti.

Valdžios sektoriaus pajamos

Mokesčių sistemos reforma

57. Mokesčių sistemos reforma pradėta įgyvendinti pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programos, kuriai buvo pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. X-43 (Žin., 2004, Nr. [181-6703](#)), nuostatas dėl mokesčių politikos. Reforma tęsiama pagal atitinkamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programos nuostatas.

58. *Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimai*. Lietuvos Respublikos Seimas 2005 m. birželio 7 d. priėmė Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6, 20, 27, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą (Žin., 2005, Nr. [76-2743](#)), kuriame numatoma 2006–2008 metais laipsniškai sumažinti 33 procentų gyventojų pajamų mokesčio tarifą iki 24 procentų: nuo 2006 m. liepos 1 d. – iki 27 procentų (6 procentiniais punktais); nuo 2008 metų – iki 24 procentų (3 procentiniais punktais). Tai leis geriau subalansuoti darbo ir kapitalo apmokestinimą, mažinti darbo jėgos sąnaudas ir sudarys palankesnes konkurencingumo augimo sąlygas, palyginti su kaimyninėmis valstybėmis. Kita vertus, gyventojams sumažės mokesčių našta ir padidės neto darbo užmokestis.

Siekiant tiksliau suderinti studentų ir moksleivių rengimo specializaciją su verslo poreikiais, skatinti ūkio subjektus prisidėti prie specialistų rengimo, nuo 2006 m. spalio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 17 straipsnio pakeitimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. [41-1462](#)) nuostata, pagal kurią neapmokestinamosioms pajamoms priskiriamos mokymo įstaigų studentų ir moksleivių stipendijos, kurioms mokėti naudojamos mokymo įstaigų studentams ir moksleiviams pagal įmonės, mokymo įstaigos ir studento ar moksleivio pasirašytas trišalės sutarties įmonės mokamos stipendijos, skirtos studento ar moksleivio mokymosi ir gyvenimo reikmėms.

2006 m. spalio 3 d. priėmus Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 17 ir 21 straipsnio pakeitimo ir priedo papildymo įstatymą (Žin., 2006, Nr. [111-4197](#)), apribotas mokestinės lengvatos taikymas būsto paskoloms: iš gyventojų mokestiniu laikotarpiu gautų pajamų gali būti atimamos palūkanos, sumokėtos už vieną paimtą kreditą (arba jo dalį) vienam gyvenamajam būstui įsigyti, arba palūkanos už vieno būsto išperkamąją nuomą (lizingą). Toks pajamų mokesčio lengvatos ribojimas galėtų būti vienas iš veiksnių, padedančių subalansuoti gyvenamųjų būstų paklausą ir pasiūlą ir kartu stabdančių gyvenamojo būsto kainų didėjimą. Be to, priėmus šias pataisas, užtikrinamas pirminio gyventojų pajamų mokesčio lengvatos būsto paskoloms tikslo – mokestinėmis priemonėmis sudaryti palankesnes sąlygas gyventojams apsirūpinti gyvenamuoju būstu – įgyvendinimas.

59. *Lietuvos Respublikos laikinasis socialinio mokesčio įstatymas*. Esamieji ir būsimieji biudžeto įsipareigojimai neleidžia vienu metu priimti sprendimų dėl mokesčių tarifų mažinimo ir kitų mokestinių nuostatų pakeitimo, turėsiančio neigiamą poveikį biudžetui, neįvedus kompensuojamųjų priemonių. Taigi pereinamuoju laikotarpiu numatomos laikinosios priemonės, leisiančios vykdyti gyventojų pajamų mokesčių reformą. Tuo tikslu 2006 ir 2007 metų mokestiniais laikotarpiais įvestas laikinasis socialinis mokestis. Teisės aktų, kuriuose siūloma pratęsti laikinojo socialinio mokesčio galiojimą, nėra pateikta.

Laikinąjį socialinį mokestį juridiniai asmenys moka nuo Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo (Žin., 2001, Nr. [110-3992](#)) nustatyta tvarka apskaičiuoto apmokestinamojo pelno, kuriam taikomas 4 procentų mokesčio tarifas už 2006 metų mokestinį laikotarpį ir 3 procentų mokesčio tarifas – už 2007 metų mokestinį laikotarpį. Mokesčio bazė skaičiuojama pagal Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme nustatytus principus, todėl iš esmės apmokestinimo laikinuoju socialiniu mokesčiu išimtys yra analogiškos apmokestinimo pelno mokesčiu išimtims.

60. *Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas*. Naujuoju Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymu siekiama sukurti darnią nekilnojamojo turto apmokestinimo sistemą. Šiuo įstatymu suvienodinamos verslo sąlygos komercinėje-ūkinėje veikloje dalyvaujantiems subjektams, t.y. išplečiama nekilnojamojo turto mokesčio bazė ir apmokestinamas mokesčiu ne tik juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas, bet ir fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas, naudojamas jų komercinėje-ūkinėje veikloje, bei juridiniams asmenims neterminuotai arba ilgesniam nei vieno mėnesio laikotarpiui perduotas naudoti nekilnojamasis turtas. Pagal naująjį Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymą pereinama prie tarptautinėje nekilnojamojo turto apmokestinimo praktikoje naudojamų mokesčio vertės nustatymo principų, t.y. nekilnojamojo turto

mokestine verte laikoma to turto vidutinė rinkos vertė, nustatyta taikant nekilnojamojo turto masinio vertinimo būdą, išskyrus tam tikrus atvejus.

Nuo 2007 m. sausio 1 d. įsigalioja Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 6 straipsnio nuostata, suteikianti savivaldybių taryboms teisę pačioms nustatyti konkretų nekilnojamojo turto mokesčio tarifą įstatyme nustatytu intervalu – nuo 0,3 iki 1 procento nekilnojamojo turto mokestinės vertės. Savivaldybės taryba, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatyme nustatytus kriterijus (mokesčio mokėtojų kategorijas, nekilnojamojo turto būklę ir kita), gali nustatyti ir kelis konkrečius mokesčių tarifus.

61. Atsižvelgiant į Lietuvos įsipareigojimą iki 2009 m. gruodžio 31 d. laipsniškai didinti akcizo tarifą cigaretėms, kad jis pasiektų ES *acquis* nustatytą minimalų tarifą, taip pat siekiant išvengti staigaus cigarečių kainų didėjimo, numatoma akcizo už cigaretes tarifą nuo 2007 m. kovo 1 d. padidinti 30 procentų: siūloma taikyti akcizo už cigaretes tarifą, kurio sudedamosios dalys būtų šios: specifinis elementas, sudarantis 66 litus (19,2 euro) už 1000 cigarečių; 15 procentų vertybinis elementas, sudarantis 32 litus (9,3 euro) už 1000 populiariausių cigarečių.

Kad būtų išvengta staigaus cigarečių kainų šuolio laipsniškai derinant tarifą iki minimalaus dydžio, 2008 ir 2009 metais akcizo už cigaretes tarifas galėtų didėti dar 35 procentais: kasmet atitinkamai iki 132,7 ir iki 179,2 lito už 1000 cigarečių.

Įgyvendinant 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvos 2004/74/EB, iš dalies pakeičiančios direktyvos 2003/96/EB nuostatas dėl tam tikrų valstybių narių teisės prašyti laikinai atleisti nuo energetikos produktams ir elektros energijai nustatytų mokesčių ar sumažinti apmokestinimo lygį, nuostatas, 2008 m. sausio 1 d. padidės akcizo už energetikos produktus tarifai: už bešvinį benziną – 166 litais už toną, arba 12,6 procento (t.y. iki 1484 litų už toną); už dyzelinius degalus – 123 litais už toną, arba 12,3 procento (t.y. iki 1125 litų už toną).

62. 2006 ir vėlesniais metais tiek tiesioginių, tiek netiesioginių mokesčių politika bus vykdoma atsižvelgiant į faktinę Lietuvos ekonominės ir socialinės aplinkos būklę, pagrindinius Lietuvos mokesčių sistemos tikslus, ES mokestinės politikos pasikeitimus, Europos Teisingumo Teismo praktiką, Europos Komisijos darbo grupių veiklos rezultatus ir pažangiausių pasaulinę apmokestinimo praktiką. Tokia mokesčių politika užtikrins, kad apskaičiuojant mokesčius Lietuvoje būtų laikomasi bendrųjų apmokestinimo principų, kurie vienodai suprantami tiek Lietuvoje, tiek kitose ES valstybėse narėse. Dėl to verslo sąlygos (kiek jos susijusios su mokesčiais) taps vienodesnės Lietuvoje ir kitose valstybėse, o tai savo ruožtu teigiamai paveiks konkurencinę verslo aplinką.

Ir toliau bus siekiama geriau subalansuoti darbo bei kapitalo apmokestinimą.

63. *Mokesčių reformos finansavimas.* Išankstiniais skaičiavimais, dėl gyventojų pajamų mokesčio reformos valdžios sektoriaus biudžetas 2006–2008 metais surinks mažiau lėšų iš gyventojų pajamų mokesčio ir dėl to neteks: 2006 metais – 490 mln. litų (0,6 procento BVP), 2007 metais – 1264,3 mln. litų (1,41 procento BVP), 2008 metais – 2177,5 mln. litų (2,25 procento BVP). Negautas valdžios sektoriaus pajamas dėl sumažėjusio gyventojų pajamų mokesčio tarifo laikinai kompensuos įvestas naujas socialinis mokestis, skaičiuojamas nuo juridinių asmenų apmokestinamojo pelno. Numatoma, kad iš socialinio mokesčio Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas 2006–2008 metais papildomai gaus apie 840 mln. litų pajamų: 2006 metais – apie 400 mln. litų, 2007 metais – apie 420 mln. litų, 2008 metais – apie 20 mln. litų. Teigiamą poveikį taip pat turi nekilnojamojo turto mokesčio bazės išplėtimas – nuo 2006 m. sausio 1 d. nekilnojamojo turto mokestis mokamas ne tik už įmonėms nuosavybės teise priklausančią nekilnojamąjį turtą, bet ir už gyventojams nuosavybės teise priklausančią komerciniams tikslams naudojamą nekilnojamąjį turtą.

VI. VALSTYBĖS FINANSŲ TVARUMAS

64. Valstybės finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu lemia gyventojų demografinės struktūros pokyčiai. Lietuva 2005 metais parengė valstybės finansų tvarumo kompleksinę biudžetinę projekciją (toliau vadinama – projekcija), kuri leidžia nustatyti demografinių pokyčių poveikį pensijų sistemos, sveikatos apsaugos sistemos ir švietimo sistemos tvarumui ilguoju laikotarpiu ir numatyti atitinkamus veiksmus šių sistemų stabilumui ateityje užtikrinti.

Projekcijos pagrindas – Eurostato atlikta demografinė Lietuvos projekcija laikotarpiui iki 2050 metų. Remiantis šia projekcija, nuo 2004 iki 2050 metų gyventojų Lietuvoje sumažės iki 2,9 mln., arba 16,4 procento. Be to, sumažės 0–14 metų gyventojų – nuo 17,7 iki 13,7 procento, darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų – nuo 67,3 iki 59,6 procento, o senyvų (65 metų ir vyresnių) gyventojų padaugės nuo 15 procentų iki 26,7 procento.

65. 17 lentelėje pateiktos valstybės finansų (pensijų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų) ilgalaikio tvarumo projekcijos laikotarpiui iki 2050 metų. Jos parengtos remiantis pradiniais 2005 metų statistikos duomenimis ir Europos Komisijos Ekonomikos ir finansų generalinio direktorato pateiktomis 2010–2050 metų ekonominėmis ir užimtumo projekcijomis. Sveikatos apsaugos bei ilgalaikės sveikatos priežiūros ir švietimo išlaidų projekcijos parengtos remiantis Europos Komisijos Ekonomikos ir finansų generalinio direktorato Visuomenės senėjimo darbo grupės metodika (2005 metų EPK su visuomenės senėjimu susijusių išlaidų (2004–2050) ES-25 valstybėms narėms projekcijos: prielaidos ir projekcijų metodika; Europos ekonomika, specialusis raportas Nr. 4, 2005), taikyta 2001 metais atliekant analogiškas 15 ES valstybių projekcijas. Išlaidų nedarbo išmokoms, kurios 17 lentelėje priskiriamos kitoms su amžiumi susijusioms išlaidoms, projekcija parengta pagal metodiką, kuria naudotasi 2003 metais atliekant 15 ES valstybių projekcijas.

17 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas					
	2000 metais	2005 metais	2010 metais	2020 metais	2030 metais	2050 metais
1. Visos išlaidos	39,13	33,66	35,67	35,30	36,64	38,62
iš jų su amžiumi susijusios išlaidos:		17,27	16,34	15,97	17,31	19,29
pensijoms	7,8	6,6	6,13	6,61	7,49	8,82
socialinės apsaugos pensijoms	7,8	6,6	6,13	6,61	7,49	8,82
senatvės ir išankstinėms pensijoms	6,9	5,60	5,17	5,64	6,53	7,77
kitoms pensijoms (invalidumo, našlių ir našlaičių)	0,94	0,94	0,97	0,98	0,96	1,05
profesinėms pensijoms (valdžios sektoriaus)	–	–	–	–	–	–
sveikatos apsaugai		4,3	4,51	4,72	4,90	5,29
ilgalaikiai sveikatos priežiūrai		0,5	0,54	0,55	0,63	0,85
švietimo išlaidos*	5,7	5,8	5,09	4,01	4,21	4,25
kitos išlaidos, susijusios su amžiumi**	0,19	0,09	0,06	0,08	0,08	0,08
išlaidos palūkanoms	1,74	0,82	0,58	0,37	0,43	1,64
2. Visos pajamos	35,58	33,14	35,88	35,88	35,88	35,88
iš jų pajamos iš turto	1,16	0,72	0,60	0,60	0,60	0,60
iš jų įmokos pensijoms (arba atitinkamos socialinio draudimo įmokos)	7,09	6,96	6,94	6,95	6,96	6,95
Pensijų rezervinis turto fondas	0,13	1,72	N.A	N.A	N.A	N.A

iš jo konsoliduotas viešojo pensijų fondo turtas***	0,00	0,49	4,14	11,53	19,42	32,98
3. Prielaidos						
Darbo produktyvumo didėjimas	9,7	7,1	5,3	3,6	2,7	1,7
Realus BVP didėjimas	4,1	7,6	6,4	3,0	1,9	0,4
Vyrų darbo jėgos aktyvumas (20–64 metų)	82,1	81,5	85,6	87,6	88,0	86,3
Moterų darbo jėgos aktyvumas (20–64 metų)	74,2	72,7	77,8	81,4	82,2	79,7
Darbo jėgos aktyvumas, iš viso (20–64 metų)	77,9	76,9	81,5	84,4	85,0	83,0
Nedarbo lygis****	16,4	8,3	5,1	7,0	7,0	7,0
65 metų ir vyresnių gyventojų dalis iš visų gyventojų (metų pradžioje)	13,7	15,1	16,1	17,5	21,4	26,7

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija.

*Išskyrus išlaidas mokėjimui namų ūkiams ir privačioms institucijoms ir tiesiogines kapitalo išlaidas švietimo įstaigoms.

**Nedarbo išmokos.

***Pensijų sistemos I pakopos II ramsčio privačiuose pensijų fonduose sukauptas finansinis turtas.

****Naujausi duomenys rodo, kad nedarbas gali būti mažesnis.

17 lentelėje pateiktos socialinės apsaugos pensijų – socialinio draudimo ir valstybinių pensijų (įskaitant šalpos išmokas) – sistemų (be pensijų kaupimo bendrovių valdomų privačių pensijų fondų lėšų) išlaidos ir pajamos iš socialinio draudimo įmokų. Valstybinės pensijos finansuojamos tiesiogiai iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto. Išlaidos valstybinių pensijų sistemai didės nuo 0,55 procento BVP 2004 metais iki 1,61 procento BVP 2050 metais.

66. Pagal atliktas projekcijas, kadangi gausės senyvų gyventojų ir mažės vaikų bei darbingo amžiaus gyventojų, didės valdžios sektoriaus biudžeto išlaidos (BVP dalis) pensijoms bei sveikatos apsaugai, o švietimui mažės: antai 2005–2050 metais išlaidos pensijoms padidės 2,27 procento BVP, išlaidos sveikatos apsaugai – 1 procento BVP, o išlaidos švietimui sumažės 1,58 procento BVP. Išlaidos nedarbo išmokoms mažai keisis. Apskritai su visuomenės senėjimu susijusios išlaidos padidės 2,02 procento BVP.

67. Išlaidos pensijoms didės sparčiausiai, todėl 2004 metais pradėta vykdyti pensijų sistemos reforma ir 2005 metų Lietuvos nacionaliniame pranešime apie pakankamą ir stabilią pensijų strategiją numatomos priemonės, kurių Lietuvos Respublikos Vyriausybė imsis ateityje pensijų sistemos stabilumui užtikrinti (žr. VIII skyriaus poskyrį „Pensijų sistemos reforma“).

68. Švietimo išlaidų projekcijoje numatomas šių išlaidų mažėjimas, nes mažės mokinių pagrindinio (ISCED 1, 2) ir vidurinio ugdymosi (ISCED 3, 4) lygiuose: 7–18 metų gyventojų 2050 metais, palyginti su 2004 metais, sumažės 46,12 procento.

69. Bendrosios valdžios sektoriaus išlaidos aptariamu laikotarpiu padidės 5 procentiniais punktais BVP: nuo 33,66 procento BVP 2005 metais iki 38,6 procento BVP 2050 metais. Iš jų su amžiumi nesusijusios išlaidos, kurių lygis buvo fiksuotas ir prilygintas konstantai nuo 2009 metų, padidės 2,93 procentinio punkto BVP. Valdžios sektoriaus biudžeto pajamos padidės 2,74 procento BVP – nuo 33,14 iki 35,88 procento BVP. Jeigu su amžiumi nesusijusios išlaidos nebūtų fiksuojamos 2009 metų lygio ir būtų atsižvelgiama į vėlesnius investicijų ir pajamų dalies iš BVP kitimus, ilgalaikio finansų tvarumo projekcijos būtų priimtinesnės.

70. Jeigu būtų projektuojama atsižvelgiant į 2005 metų Lietuvos nacionaliniame pranešime apie pakankamų ir stabilų pensijų strategiją numatomą pensinio amžiaus ilginimą iki 65 metų vyrams ir moterims, šiuo metu apskaičiuota valdžios sektoriaus tvarumui būtina apie 1,9 procento BVP pirminio pertekliaus užduotis iš esmės sumažėtų. ES Komisijos skaičiavimai rodo, kad nesugriežtinus planuojamos fiskalinės politikos arba nebaigus spręsti visuomenės senėjimo padarinių valdžios finansams problemos valdžios sektoriaus skola 2050 metais priartėtų prie 77 procentų BVP. 2005 metų Lietuvos nacionaliniame pranešime apie pakankamų ir stabilų pensijų strategiją numatytų priemonių įgyvendinimas užtikrintų valdžios sektoriaus finansų tvarumą.

71. Nurodytą 17 lentelėje pensijų rezervinį turto fondą sudaro socialinio draudimo fondų rezervai ir viešųjų pensijų fondų turtas. Socialinio draudimo fondo rezervus sudaro Valstybinio socialinio draudimo fondo, Privalomojo sveikatos draudimo fondo ir Užimtumo fondo rezervai (apskaičiuojami pagal ES nacionalinių sąskaitų sistemą), kurių pagrindas – ilgalaikis materialusis ir finansinis turtas (pateikiami tik faktiniai 2000–2005 metų rodikliai; žr. 18 lentelę). Pensijų sistemos I pakopos II ramsčio sukauptas privačių pensijų fondų finansinis turtas pateiktas 17 lentelėje: 2050 metais apie 33 procentus BVP sudarysiantis finansinis turtas (numatant 3 procentų vidutinį metinį pelningumą) iš esmės bus sukauptas pervedus valstybinio socialinio draudimo įmokas į privačius pensijų fondus.

18 lentelė. Socialinio draudimo fondo rezervai – likvidus finansinis turtas, finansinės sąskaitos (mln. litų)

Kodas	Rodiklio pavadinimas	2000 metais	2001 metais	2002 metais	2003 metais	2004 metais	2005 metais
AF.21	Pinigai	30,26	–	–	–	–	–
AF.22	Pervedami indėliai	–	–	–	–	–	–
AF.29	Kiti indėliai	58,39	73,87	153,9	294,11	622,66	864,39
AF.512	Akcijos ir kiti vertybiniai popieriai (nekotiruojamos akcijos)	22,76	17,5	13,65	12,98	12,98	12,98

Šaltinis – Statistikos departamentas.

VII. INSTITUCINIS VALDŽIOS FINANSŲ GERINIMAS

72. *Privataus ir viešojo sektorių partnerystė.* Siekiant efektyvesnio Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir ES biudžeto lėšų panaudojimo, būtina sudaryti teises, institucines ir administracines sąlygas taikyti viešojo ir privataus sektorių partnerystę, kaip papildomą finansavimo būdą valstybės ir savivaldybių investicijų projektams įgyvendinti.

73. *Strateginio planavimo gerinimas.* Pagal Strateginio planavimo metodiką, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 (Žin., 2002, Nr. [57-2312](#)), institucijos, rengdamos 2006–2008 metų strateginius veiklos planus (ir atitinkamai programas), turi nustatyti ne tik produkto, bet ir efekto bei rezultato kriterijus. Strateginio planavimo metodika reglamentuoja strateginių planų, tiesiogiai susijusių su Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto formavimo procesu, rengimą. Padarius nurodytosios metodikos pakeitimus, į vieną sistemą siejami patvirtinti nauji svarbiausieji šalies planavimo dokumentai (Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, Nacionalinė darnaus vystymosi strategija), taigi tobulinama strateginio planavimo sistema.

Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto projektas buvo viešai įvertintas nepriklausomo Laisvosios rinkos instituto, universitetų ir komercinių bankų ekspertų.

VIII. STRUKTŪRINĖS REFORMOS

Pensijų sistemos reforma

74. *Būklės apžvalga.* Valstybinių socialinio draudimo pensijų sistema veikia einamojo finansavimo principu (PAYG). Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas atskirtas nuo Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto.

Moterų senatvės pensijos amžius iki 1995 metų buvo 55 metai, vyrų – 60 metų. Nuo 1995 metų senatvės pensijos amžius kasmet ilginamas, kol pasieks senatvės pensijos amžių: moterims – 60 metų (2006 metais), vyrams – 62 metus ir 6 mėnesius (2003 metais). 2006 metais senatvės pensijos amžius moterims yra 60 metų, vyrams – 62 metai ir 6 mėnesiai.

Pensijų socialinio draudimo įmokos tarifas 2005 metais sudarė 26 procentus pensijų draudimu apdraustojo darbo užmokesčio, 2006 metais – 26,1 procento.

75. *Reformos tikslas.* Pagrindinis pensijų sistemos reformos tikslas – nuo 2004 metų įsteigti I pakopos II ramsčio pensijų kaupimo sistemą, sudarančią Lietuvos Respublikos gyventojams galimybę individualiai kaupti dalį privalomųjų socialinio draudimo įmokų senatvei.

76. *Reformos priemonės.* Lietuvos Respublikos Seimas 2002 metų gruodžio mėnesį priėmė Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymą (Žin., 2002, Nr. [123-5511](#)), kuriame numatoma, kad:

76.1. Pensijų sistemos reformos pradžia – 2004 m. sausio 1 diena.

76.2. Dirbantys asmenys savanoriškai sprendžia, ar pageidauja kaupti dalį privalomųjų socialinio draudimo įmokų asmeninėje sąskaitoje privačiuose pensijų fonduose.

76.3. Įmokų į pensijų fondus dydis – 5,5 procento (2004 metais – 2,5 procento, 2005 metais – 3,5 procento, 2006 metais – 4,5 procento, 2007 metais – 5,5 procento) dalyvių pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Ši einamojo finansavimo įmokų tarifo dalis bus pervedama į privačius pensijų fondus.

76.4. Bendras pensijų valstybinio socialinio draudimo įmokos tarifas dėl įmokų dalies pervedimo į pensijų fondus nedidėja.

Apskaičiuojant valstybines socialinio draudimo pensijas kaupimo pakopos dalyviams už tuos metus, kai jie dalyvavo pensijų kaupime, valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos (papildoma senatvės pensijos dalis) mažinamos proporcingai įmokos kaupimo dydžiui.

76.5. Pensijų kaupimą atlieka gyvybės draudimo įmonės ir valdymo įmonės. Įstatymai joms numato papildomus veiklos reikalavimus (licencijavimas, kapitalo reikalavimas, nuosavo kapitalo likvidumas, pensijų kaupimo dalyvių turto atskyrimas nuo pensijų kaupimo bendrovių nuosavo turto, investiciniai reikalavimai). 2005 metais veikė 11, o 2006 metais – 10 įmonių, teikiančių pensijų kaupimo paslaugą.

77. Numatoma, kad:

77.1. Esamiesiems ir būsimiesiems pensininkams turi būti užtikrintas esamosios pensijų sistemos, pagrįstos einamųjų įmokų principu, funkcionavimas. 2003–2006 metais prie naujosios pensijų kaupimo sistemos perėjo per 783 tūkstančius apdraustųjų socialiniu draudimu (62,5 procento). Dėl didėjančio dalyvių skaičiaus ir draudimo įmokų tarifo kaupimui valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies pervedimo į privačius pensijų fondus apimtis kasmet didės: nuo 314 mln. litų (0,4 procento BVP) – 2005 metais, 497 mln. litų (0,6 procento BVP) – 2006 metais (projekcija), 665,6 mln. litų (projekcija) (0,8 procento BVP) – 2007 metais iki 714,8 mln. litų (projekcija) (0,8 procento BVP) – 2008 metais.

77.2. Pajamos, kurių dėl pensijų reformos vykdymo neteks Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas, bus finansuojamos iš lėšų, gautų pardavus valstybės turtą, taip pat iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų ir kitų finansavimo šaltinių. Numatyta dalį šių netektų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų finansuoti Valstybinio socialinio draudimo

fondo biudžeto pertekliaus, susidariusio dėl trumpalaikės demografinės situacijos pagerėjimo ir ekonomikos augimo, dalimi.

78. *Reformos poveikis.* Įgyvendinus pensijų sistemos reformą, Lietuvoje pradėjo veikti trijų pakopų pensijų sistema, kurią sudaro einamojo finansavimo, pensijų kaupimo (kaupiant dalį privalomųjų socialinio draudimo įmokų) ir savanoriškų įmokų kaupimo pensijų pakopos – išplėsta ilgalaikio taupymo ir investavimo infrastruktūra. Pensijų sistemos reforma didina finansinių rinkų likvidumą, spartina ekonomikos plėtrą. Nors dėl pensijų reformos įgyvendinimo trumpuoju laikotarpiu susidarys didesnis fiskalinis deficitas, lėšos, sukauptos pensijų fonduose, sumažins tiesioginius valstybės finansinius išpareigojimus būsimiesiems pensininkams (tai ilgalaikė perspektyva).

19 lentelė. Pensininkų ir įmokų mokėtojų santykis (procentais)

Rodiklio pavadinimas	2004 metais	2010 metais	2020 metais	2030 metais	2050 metais
1. Pensininkų ir įmokų mokėtojų santykis, kai moterų senatvės pensijos amžius – 60 metų, vyrų – 62,5 metų	76	75,2	81,9	100	123,5
2. Pensininkų ir įmokų mokėtojų santykis, kai tiek moterų, tiek vyrų senatvės pensijos amžius – 65 metai	76	75,2	69,9	81	98,9

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Finansų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Nors pensijų sistemos reforma – I pakopos II ramsčio pensijų kaupimo sistemos sukūrimas – sumažino visuomenės senėjimo procesų poveikį pensijų sistemos finansiniam tvarumui, pensijų keitimo dydžio problema išlieka aktuali. 2005 metų Lietuvos nacionaliniame pranešime apie pakankamų ir stabilių pensijų strategiją numatytos priemonės, kurios leistų padidinti pensijų santykinį dydį ir užtikrinti pensijų sistemos finansinį tvarumą. Numatoma, kad 2005–2015 metais socialinio draudimo pensijos bus taip didinamos, kad pakeitimo norma (bruto) nuosekliai didėtų nuo 31,3 procento iki 42 procentų, o 2012–2026 metais būtų nuosekliai didinamas išėjimo į pensiją amžius: moterims po 4 mėnesius per metus, vyrams po 2 mėnesius per metus, kol abiejų lyčių asmenų senatvės pensijos amžius 2026 metais pasiektų 65 metus. Ilginant išėjimo į pensiją amžių, turi būti parengtos papildomos užimtumo didinimo priemonės, kurios sudarytų galimybę vyresniems asmenims likti aktyviais darbo rinkos nariais.

Vykdamas pensijų kaupimo reformą ir ilginant išėjimo į pensiją amžių, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pensijų dalis turi būti pakankamai subalansuota ilguoju laikotarpiu.

Sveikatos apsaugos sektoriaus reformos

79. Siekiant plėtoti sveikatos priežiūrą (apimančią sveikatos stiprinimą ir ligų profilaktiką, ligų nustatymą laiku, gydymą, ligonių medicininę ir socialinę rehabilitaciją), ugdyti sąmoningą visuomenės požiūrį į sveikatos išsaugojimą ir stiprinimą – pagrindinę socialiai visaverčio gyvenimo sąlygą, numatomi šie prioritetai:

79.1. plėtoti sveikatos draudimo sistemą;

79.2. spartinti asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimą.

80. Plėtojant sveikatos draudimo sistemą, būtina gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir siekti, kad jos būtų prieinamos visiems šalies gyventojams, didinti sveikatos sistemos efektyvumą, diegti veiksmingesnes tam skirtų lėšų panaudojimo formas.

81. Numatoma, kad Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto įmokos už asmenis, draudžiamus valstybės lėšomis, 2007 metais sudarys 674,1 mln. litų ir, palyginti su 2006 metais, padidės 10,3 procento (įmoka už vieną asmenį padidės nuo 304,4 lito 2006 metais iki 353,2 lito 2007 metais).

20 lentelė. Numatomos Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto fondo (toliau lentelėje vadinama – PSDF) 2005–2009 metų pajamos ir išlaidos

Rodiklio pavadinimas	2005 metais		2006 metais		2007 metais		2008 metais		2009 metais	
	PSDF, mln. litų	BV P proc.	PSDF, mln. litų	BV P proc.	PSDF, mln. litų	BV P proc.	PSDF, mln. litų	BVP proc.	PSDF, mln. litų	BVP proc.
1. Pajamos	2360,8	3,3	2885,2	3,5	3640,4	4,1	4080,1	4,4	4478,9	4,4
2. Išlaidos	2360,8	3,3	2885,2	3,5	3640,4	4,1	4080,1	4,4	4478,9	4,4

Šaltinis: Sveikatos apsaugos ministerija.

82. Vienas pagrindinių vykdomos sveikatos priežiūros sistemos reformos elementų yra asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros restruktūrizavimas atnaujinant sveikatos priežiūros įstaigų tinklą ir optimizuojant teikiamų paslaugų struktūrą, užtikrinant geresnį gyventojų sveikatos priežiūros poreikių tenkinimą, geresnę paslaugų kokybę, saugumą, prieinamumą, racionalesnį išteklių naudojimą. Sprendžiamos lėšų sveikatos apsaugai poreikio didėjimo problemos. Daugiau lėšų ateityje reikės dėl gyventojų senėjimo, didėjančių vaistų ir gydymo priemonių kainų, didėjančio sveikatos priežiūros įstaigų renovacijos ir jų įrangos atnaujinimo poreikio, būtinumo didinti sveikatos priežiūros sistemos darbuotojų atlyginimus.

83. Reformuojant visuomenės sveikatos sistemą, siekiama modernizuoti šalies visuomenės sveikatos priežiūros sistemos infrastruktūrą, kad visuomenės sveikatos priežiūra priartėtų prie bendruomenės, racionalizuoti teikiamų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų apimtį ir struktūrą, sukurti bendrą asmens ir visuomenės sveikatos paslaugų teikimo modelį pirminės sveikatos priežiūros grandyje, operatyviai reaguoti į grėsmes sveikatai, vykdyti visuomenės sveikatos stebėseną.

84. Spartinant asmens sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimą, įgyvendinama Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimo strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 18 d. nutarimu Nr. 335 (Žin., 2003, Nr. [28-1147](#)). Sveikatos priežiūros įstaigos restruktūrizuojamos dviem etapais: pirmasis etapas – 2003–2005 metai, antrasis etapas – 2006–2008 metai. Atsižvelgiant į pirmojo etapo rezultatus, 2006 metais pradėtas ir tęsiamas antrasis etapas; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 647 (Žin., 2006, Nr. [74-2827](#)) patvirtinta Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimo strategija. Numatoma: toliau plėtoti ir artinti prie gyventojų pirminę sveikatos priežiūrą, pagrindinę paslaugų dalį perduodant privačiai dirbantiems šeimos gydytojams, sudarantiems sutartis su teritorinėmis ligonių kasomis; plačiai paplitusias ligas gydyti arčiau gyventojų esančiose sveikatos priežiūros įstaigose, o naujausias technologijas koncentruoti universitetinėse ligoninėse ir ligoninėse, kuriose pacientų daugiausia; plėtoti slaugos ir ilgalaikio palaikomojo gydymo paslaugų sistemą integruojant šias paslaugas į bendrojo pobūdžio ligonines ir pradedant jas teikti kartu su globos paslaugomis; gerinti greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo kokybę ir operatyvumą, integruojant dispečerines tarnybas į Vidaus reikalų ministerijos sistemoje veikiančią Bendrąją pagalbos centrą ir nuolat atnaujinant greitosios medicinos pagalbos automobilius. Kartu numatoma plėtoti ambulatorinę reabilitaciją, tobulinti sveikatos priežiūros paslaugų kainodaros sistemą ir sveikatos priežiūros įstaigų turto valdymą, plėtoti ir aktyvinti papildomąjį (savanoriškąjį) sveikatos draudimą.

85. Struktūrinių fondų parama Lietuvos sveikatos apsaugai 2004–2006 metais buvo skiriama pagal Lietuvos 2004–2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą, kuriam Europos Komisija pritarė 2004 m. birželio 18 d. sprendimu C(2004) 2120. Parama buvo skiriama dviem veiklos kryptims: kardiologinės sveikatos priežiūros sistemai stiprinti ir bendrosios praktikos gydytojų paslaugų infrastruktūrai plėtoti ir modernizuoti. ES struktūrinių fondų parama šiuo programavimo laikotarpiu – 34,3 mln. eurų. 2007–2013 metais planuojama ir toliau investuoti į sveikatos apsaugą iš ES struktūrinių fondų. Valstybės kapitalo investicijų lėšomis įgyvendinamos tęstinės ir naujos sveikatos programos, diegiamos naujos medicinos technologijos, atnaujinamos sveikatos priežiūros įstaigos, kuriama nacionalinė elektroninė sveikatos sistema. Iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų finansuojami valstybės ir savivaldybių sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimo projektai.

Žemės, maisto ūkis ir kaimo plėtra

86. Pastaraisiais metais bendrosios žemės ūkio produkcijos gamyba ir našumas didėja. Kad būtų užtikrintas ES bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimas, konkurencingo žemės ūkio ir maisto sektoriaus kūrimas ir tolygi kaimo ekonominė ir socialinė plėtra:

86.1. Įgyvendinamos žemės ūkio veiklos subjektų pajamų palaikymo ir rinkos reguliavimo priemonės (vienkartinės tiesioginės išmokos už plotus schema, kvotų, intervencinių pirkimų ir privataus saugojimo sistemos, importo (eksporto) mechanizmai, produktų tiekimo rinkai standartai ir kita).

86.2. Įgyvendinamos Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano, patvirtinto 2004 m. rugpjūčio 3 d. Komisijos sprendimu Nr. C(2004)2949, kaimo plėtros priemonės (ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas; mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais; žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku; agrarinė aplinkosauga; parama pusiau natūriniais restruktūrizuojamiems ūkiams; ES standartų laikymasis; techninė parama).

86.3. Įgyvendinamos Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento, patvirtinto 2004 m. birželio 18 d. Komisijos sprendimu C(2004)2120 ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 „Dėl Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo“, prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ priemonės (investicijos į žemės ūkio valdas; jaunųjų ūkininkų įsikūrimas; žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas; kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas; miškų ūkis; LEADER+ pobūdžio priemonė; mokymas; veikla, susijusi su žvejybos laivynu; vandens išteklių apsauga ir plėtra, žuvininkystė, žvejybos uosto įrengimai, žuvų perdirbimas, rinkodara ir žvejyba vidaus vandenyse; kita veikla, susijusi su žuvininkyste).

86.4. Taikomos valstybės pagalbos priemonės (parama veisliniams gyvūnams ir augalų sertifikuotai dauginamajai medžiagai įsigyti, gyvulių veislininkystei, kreditų palūkanoms ir draudimo įmokoms kompensuoti, kokybiškų produktų gamybos ir kokybės tyrimo sistemos plėtrai, moksliniams tyrimams, žemdirbių švietimui ir konsultavimui, gyvūninės kilmės šalutinių produktų tvarkymui, nelaimės atveju, biodegalų gamybos plėtrai ir kitoms priemonėms).

86.5. Baigiamos atkurti piliečių nuosavybės teisės į žemę, mišką ir vandens telkinius, rengiamasi tolesniam žemės tvarkymo darbų etapui, susijusiam su racionalių žemėnaudos formavimu užtikrinant ekologinį kraštovaizdžio stabilumą ir reikiamos kaimo infrastruktūros plėtrą. Išspręstas žemės ūkio paskirties žemės pardavimo Lietuvos juridiniams asmenims ir užsienio piliečiams klausimas. Sudaromos palankios sąlygos jauniems ūkininkams, perkantiems iš valstybės žemę išsimokėtinai.

86.6. Skatinama konkurencingo maisto ūkio plėtra, jis restruktūrizuojamas, užtikrinamas saugaus maisto tiekimas rinkai, atliekama maisto kontrolė visoje grandinėje „nuo lauko iki stalo“.

86.7. Stiprinami institucijų administraciniai gebėjimai užtikrinti ES bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimą. Tobulinamas ES ir nacionalinės paramos įsisavinimo mechanizmas.

Decentralizuojant savivaldybių vykdomas valstybines žemės ūkio funkcijas, dalis valstybinių žemės ūkio funkcijų perduota vykdyti seniūnijoms – taigi paslaugų teikimas priartinamas prie vietos gyventojų.

87. Siekiant įgyvendinti žemės ūkio politikos strateginius tikslus ir būti lygiaverčiais partneriais ES rinkoje, ir toliau numatoma finansuoti iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto nacionalines tiesioginių išmokų priemokas, kurių dydį kasmet nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė, taip pat valstybės pagalbos žemės ūkiui priemonės, suderintas su Europos Komisija, žemės reformos, melioracijos, rinkų plėtros, infrastruktūros, kokybės valdymo, mokslo ir švietimo, informacijos ir kitų poreikių tenkinimą, užtikrinti struktūrinės paramos ir kaimo plėtros priemonių bendrąjį finansavimą.

88. Parengti ir su socialiniais partneriais suderinti strateginių dokumentų projektai, pagal kuriuos bus naudojamos Europos žemės ūkio fondo lėšos kaimo plėtrai, – Lietuvos 2007–2013 metų kaimo plėtros strategija ir Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa. Šiuose dokumentuose daug dėmesio skiriama Lisabonos strategijoje nustatytiems tikslams (konkurencingumo ir užimtumo didinimas, gyvenimo kokybės gerinimas) pasiekti, taip pat kitoms iniciatyvoms (ekologinis ūkininkavimas, atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas, miškų ir biologinės įvairovės strategija, klimato kaitos mažinimo iniciatyvos ir t.t.).

Įgyvendinant kaimo plėtros politiką 2007–2013 metais, numatoma siekti šių pagrindinių tikslų – užtikrinti augimą didinant žemės ir maisto bei miškų ūkio konkurencingumą, sukuriant galimybes įvairinti ekonominę veiklą kaime ir gerinti gyvenimo jame kokybę, kartu puoselėjant esamas gamtos, žmogiškąsias ir kitas vertybes, mažinant skirtumus tarp miesto ir kaimo, tarp atskirų regionų.

89. Užtikrinant Europos žuvininkystės fondo lėšų administravimą, parengti ir su socialiniais partneriais aptarti žuvininkystės strateginių dokumentų projektai – Lietuvos žuvininkystės sektoriaus nacionalinis strateginis 2007–2013 metų planas ir Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programa.

Pagrindinis 2007–2013 metų tikslas – žuvininkystės sektoriaus plėtra ir konkurencingumo didinimas užtikrinant ekonominį, aplinkos ir socialinį tvarumą, žuvų išteklių tausojimą ir atkūrimą.

21 lentelė. Numatomos priemonės strateginiams žemės ūkio politikos tikslams pasiekti

Priemonės pavadinimas	Lėšos									
	2005 metais		2006 metais		2007 metais		2008 metais		2009 metais	
	mln. litų	BV P pro c.	mln. litų	BV P pro c.	mln. litų	BVP proc.	mln. litų	BV P pro c.	mln. litų	BV P pro c.
1. Bendrosios žemės ūkio politikos priemonių įgyvendinimas										
B. Grynasis tiesioginis poveikis biudžetui	-327,4	-0,5	-446,6	-0,5	-430,5	-0,5	-647,3	-0,7	-762,6	-0,7
B.1. Pajamos	546,1	0,8	735,6	0,9	541,82	0,6	709,13	0,7	820,07	0,8
B.2. Išlaidos	873,5	1,2	1182,2	1,5	972,3	1,1	1356,4	1,4	1582,7	1,5
2. Žemės ūkio ir žuvininkystės sektorių restruktūrizavimas										
B. Grynasis tiesioginis poveikis	-93,75	-0,1	-114,3	-0,1	112,52	-0,1	161,43	-0,2	152,75	-0,1

biudžetui										
B.1. Pajamos	0,8	0,0	1,8	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0
B.2. Išlaidos	94,6	0,1	116,1	0,1	113,5	0,1	162,4	0,2	153,7	0,1
3. Žemės valdymas ir administravimas										
B. Grynasis tiesioginis poveikis biudžetui	-149,6	-0,2	-196,4	-0,2	-225,3	-0,3	-223,8	-0,2	-38,5	0,0
B.1. Pajamos	0,08	0,0	0,06	0,0	0,03	0,0	0,03	0,0	0,03	0,0
B.2. Išlaidos	149,7	0,2	196,4	0,2	225,4	0,3	223,8	0,2	38,5	0,0
4. Institucinių ir administracinių gebėjimų stiprinimas										
B. Grynasis tiesioginis poveikis biudžetui	-77,3	-0,1	-100,9	-0,1	-111,3	-0,1	-103,5	-0,1	-99,6	-0,1
B.1. Pajamos	6,2	0,0	8,5	0,0	9,5	0,0	9,5	0,0	9,5	0,0
B.2. Išlaidos	83,6	0,1	109,4	0,1	120,8	0,1	113,1	0,1	109,2	0,1
5. SAPARD										
B. Grynasis tiesioginis poveikis biudžetui	-40,1	-0,1	-18,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B.1. Pajamos (ES lėšos)	99,8	0,1	12,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B.2. Išlaidos (ES ir bendrojo finansavimo lėšos)	139,9	0,2	30,9	0,0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0,0
6. Struktūrinė parama ir kaimo plėtros priemonės										
B. Grynasis tiesioginis poveikis biudžetui	-133,6	-0,2	-304,8	-0,4	-213,1	-0,2	-369,1	-0,4	-317,9	-0,3
B.1. Pajamos	496,9	0,7	1041,5	1,3	768,8	0,9	1173,3	1,2	1054,1	1,0
B.2. Išlaidos	630,5	0,9	1346,4	1,7	982,0	1,1	1542,4	1,6	1372,0	1,3
7. Bendras tiesioginis poveikis biudžetui										
B. Grynasis tiesioginis poveikis biudžetui	-821,7	-1,2	-1181,6	-1,5	1092,8	-1,2	1505,1	-1,6	1371,3	-1,3
B.1. Pajamos	1149,9	1,6	1799,6	2,2	1321,2	1,5	1893	2,0	1884,6	1,8
B.2. Išlaidos	1971,6	2,8	2981,3	3,7	2414,0	2,7	3398,1	3,5	3255,9	3,1

Šaltinis – Žemės ūkio ministerija.